

KUR'AN'DA RENKLER

Yrd. Doç. Dr. Abdulmecit Okcu*

ÖZET

Objeleri algılamamıza yarayan renkler Yüce Allah tarafından insanlara bahşedilmiş en büyük nimetlerin başında gelmektedir. Kur'ân'da tüm renkler değil bazı temel renkler zikredilmiştir. Renkler sayesinde insan dünyayı daha iyi kavrar bu kavrama sayesinde de daha güzel işler yapmaya gayret eder. Renklerin tedavi edici özellikleri ve insan psikolojisi üzerindeki etkileri dışında daha birçok faydaları da vardır.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân, Renk, Boya, Siyah, Beyaz, Mavi, Kırmızı, Yeşil, Sarı.

ABSTRACT

The Colours and Forms According to The Quran

The colours which benefits to perception the objects are head of gifts from God to mankind. The colours have not been mentioned entirely in the Holy Quran. Instead of this, some basic colours have been mentioned. With the colours man understands the world better and with this understanding acts more beautiful things. The benefits of colours are very abundant and have influences on human psychology.

Key Words: Quran, Colour, Paint, Black, White, Blue, Red, Gren, Yellow.

GİRİŞ

Renk Nedir?

Bir şeyi diğerinden ayıran özelliğe renk denilmektedir.¹ Gerçekte bir varlığı diğerinden ayıran özelliklerin başında renk ve biçim gelmektedir. Renk ve biçimi olmayan varlık düşünülemez. Renk şöyle de tanımlanabilir: Bir kaynaktan yayımlanan ya da doğrudan (bir kaynağın rengi, alevler vb.) ya da kendisi ışık kaynağı olmayan bir cisimle etkileştikten sonra algılanan bir ışığın göz üzerindeki

* Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Temel İslâm Bilimleri Bölümü Öğretim Üyesi.

¹ İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem, *Lisânu'l-Arab*, Daru Sadır, Beyrut tsz. XIII,393.

izleniminden kaynaklanan duyuma renk denir. Elektromanyetik enerji dalgalarından biri olan ışık, rengin kaynağıdır.²

Bu bakımdan renk, fizik biliminin bir dalı olmakla birlikte, görsel algının özelliğinden ötürü, yalnızca nesnel bir olgu olarak anlaşılmaz. Bunun içindir ki renk insanda uyandırdığı sonsuz etkilerden ve içerdiği anlam gizlilüğünden dolayı görsel sanatların en önemli biçimsel öğesi olmuştur. Tarih boyunca görsel sanatların bütün dallarında bezeme, benzetme ve anlatım amacıyla kullanılan renk, hiçbir zaman vazgeçilemeyecek bir öğedir. Işığın ve ısının olduğu gibi, renklerin de aslı nurdur, güneştir. Nurun, güneşin zâtî, aslî renkleri üçtür: kırmızı, sarı, mavi. Zâhirde yedi renk görüldüğünden yedi renkten söz edilirse de bu yedi renk zâtî olmayıp çeşitli cinslerin bir karışımıdır. Siyah ve beyaz ise renkten sayılmazlar; çünkü beyaz bu yedi rengin birbirine bir karışımı, siyah da bütün bu renklerin bulunmayışı, yokluğudur.³

Görme Olayı ve Görmede Pigmentlerin Rolü

Evren bizim elektromanyetik dalgalar dediğimiz enerjiyle nabız gibi atıyor. Elektro-manyetik dalgaların frekans aralığı çok geniş olup dalga boyu milimetrenin milyarda biri olan küçük kozmik dalgalara kadar değişen radyo dalgaları, x ışınları, morötesi ve kızılötesi ışınlar, TV ve gamma ışınları da bunlar arasındadır. Fakat ortalama insan gözü bu geniş aralığın ancak çok küçük bir bölümünü ayırt edebiliyor. Sadece 0,00038 ile 0,00075 milimetre arasında olan dalga boylarını. Bu küçük bir fark gibi görülebilir ama bunlar gözlerimiz ve zihinlerimize göre büyüklük rakamları. Bu kesimi görülebilir ışık olarak biliyoruz ve bu aralıkta on milyon kadar titreşimi tanımlayabiliyoruz. Gözlerimiz görülebilir ışıkların tümünü gördüğünde beyaz olarak anlamlandırıyor. Dalga boylarından bazılarını yakalayamadı mı onu renkli görüyoruz.⁴

Yani kırmızı gördüğümüzde, gerçekte gördüğümüz elektromanyetik aralık içinde dalga boyu 0,0007 milimetre olan kesimden oluşuyor, öteki dalga boylarının mevcut olmadığı bir durum söz konusudur. Bize kırmızı bilgisini veren beynimiz ve

² *Büyük Larousse Sözlük Ve Ansiklopedisi*, Renk md., Gelişim Yayınları, İstanbul, 1986 XVI,9768.

³ Bkz., Sunar Cavit, *Tasavvuf Felsefesi veya Gerçek Felsefe*, Anadolu Aydınlanma Vakfı Yayınları., İstanbul; Yıldırım Ali, *Renk Simgeçiliği ve Şeyh Gâlib'in Üç Rengi*, Millî Folklor Dergisi, Yıl, 18, Sayı 72, Ankara, 2006, s.,135.

⁴ Victoria Finley, *Renkler Boya kutusunda Yolculuklar*, (Türkçesi, Kudret Emiroğlu), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2007, s., 19,20.

dilimizdir. Onun kuvvetli veya aşk rengi yahut durmamız gereken trafik işareti olduğunu söyleyen de ilişkilendirildikleri kültürel adlandırmalardır.⁵

Gözümüzün gördüğü alanda ne kadar çok farklı renk varsa, bu o kadar farklı sayıda pigmentin varlığını gösterir. Çünkü çevremizde gördüğümüz her şeyin rengi, maddelerin yapısında bulunan pigmentlere bağlıdır. Bitkilerin yeşil rengi, derinizin rengi, gözümüzün rengi, hayvanların rengi kısacası tüm renkler hep pigmentlerin yapısal özelliğinden kaynaklanır.

Pigmentler hem gözümüzde hem de nesnelere genellikle dış yüzeylerinde bulunarak renklerin oluşmasını sağlayan özel moleküllerdir. Pigment moleküllerinin harekete geçmesi için belirli bir enerji gereklidir. Elbette ki renklerin oluşmasındaki diğer tüm aşamalarda olduğu gibi, pigmentlerle ışık arasında da yine kusursuz bir uyum vardır. Çünkü yeryüzüne ulaşan “görünür ışık” canlılarda renk molekülü olarak bilinen “pigment” molekülleri için özel olarak tasarlanmıştır.

Bundan başka insan gözü de buna uygun bir yapıya sahiptir. Gözümüzün retinasında bulunan koni hücrelerinin üç ana rengi, yani kırmızı, yeşil ve maviyi algılamasının nedeni de içlerinde bulunan özel pigment molekülleridir. Bu pigmentlerin renkli bir dünya görmemiz için gerçekleştirdikleri en hayati işlem kendilerine gelen ışığın “renk” enerjisini elektrik sinyaline çevirmeleridir. Yani renk diye bildiğimiz her şey aslında bu pigmentlerin kendilerine gelen ışığın dalga boyunu elektrik sinyali olarak beyne iletmeleridir.⁶

Görünür ışığın sahip olduğu enerji düzeyi, canlıların derilerinde, derilerini kaplayan pullarında, tüylerinde veya kürklerinde bulunan pigment moleküllerini harekete geçirmek için gereken enerji düzeyine eşittir. Görünür ışığın aralığı içinde olan ve belirli renklere karşılık gelen dalga boyları bu pigmentleri harekete geçirerek canlıların renklerini oluştururlar.⁷

Çiçeklerin yapraklarındaki renk çeşitliliğinin nedeni, yapılarında bulunan pigment moleküllerinin ışığa karşı verdikleri tepkidir.

Görüldüğü gibi canlıların hem görme merkezlerinde hem de vücutlarında bulunan pigmentler, işleyen diğer vücut sistemleriyle birlikte tam bir uyum halindedirler. Bir canlının görme merkezinde özel bir pigment molekülünün

⁵ Finley, a.y.; Ayrıca bkz. *Gelişim Hachette Alfabetik Genel Kültür Ansiklopedisi*, Sabah Yayınları, İstanbul, 1993, II,587.

⁶ Franklyn Branley, *Color, From Rainbows to Lasers*, Thomas Y. Crowell Comp., New York, s., 23-28.

⁷ Solomon, Berg, Martin, Villie, *Biology*, Saunders College Publishing, 1993, s., 192-193.

bulunmaması veya gerektiğinden az bulunması onun çevresindeki renkleri ayırt edememesine neden olur.

Renklerin Oluşması

Canlıların yaşamında son derece önemli olan renklerin oluşması için aşağıdaki şartların bulunması gerekmektedir:

a-Rengin oluşması için gerekli olan ilk koşul ışığın varlığıdır. Bu nedenle öncelikle Güneş'ten gelen ışınların nasıl bir özelliğe sahip olması gerektiğini inceleyerek başlamakta fayda vardır. Renklerin oluşabilmesi için Güneş'ten yeryüzüne gelen ışığın, renkleri meydana getirebilecek şekilde, belirli bir dalga boyuna sahip olması gerekmektedir. Güneş'in yaydığı bütün ışınların içinden sadece "görünür ışık" olarak adlandırılan bu ışığın yeryüzüne gelme ihtimali 10 üzeri 25' te bir ihtimaldir. Bu inanılması güç ihtimal gerçekleşir ve renklerin oluşması için gerekli olan ışınlar Güneş'ten Dünya'ya ulaşır.

b- Güneş'ten gelip uzaya yayılan ışık gerçekte göze zarar verecek özelliklere sahiptir. Bu yüzden Dünya'ya ulaşan ışığın gözün rahatlıkla algılayabileceği ve zarar vermeyeceği duruma gelmesi gereklidir. Bunun için ışınların bir süzgeçten geçmesi gereklidir. Bu dev süzgeç Dünya'yı çevreleyen "atmosfer"dir.

c-Atmosferden geçen ışık yeryüzüne dağılır ve rastladığı maddelerin hepsine çarparak yansır. Işığın çarptığı maddelerin, ışığı yutmayıp yansıtacak özelliklerde olması gereklidir. Görüldüğü gibi maddelerin yapısal özelliğinin de yeryüzüne ulaşan bu ışıkla renkleri oluşturacak şekilde uyumlu olması gereklidir. Bu şart da gerçekleşir ve Güneş'ten gelen ışığın çarptığı maddelerden kolaylıkla yeni bir ışık dalgası yayılır.

d-Renklerin oluşumundaki diğer bir aşama da ışık dalgalarını algılayabilecek bir algılayıcıya, yani göze ihtiyaç olmasıdır. Işık dalgalarının görme organlarıyla da uyum içinde olması zorunludur.

e-Güneş'ten gelen ışınlar gözümüzün tabakalarından geçip retina bölgesinde elektrik sinyaline dönüştürülmelidir. Daha sonra bu elektrik sinyalleri insan beyinde görüntüyü algılamakla sorumlu olan görüntü merkezine ulaştırılmalıdır.

f-Bizim herhangi bir rengi gördüğümüzü ifade edebilmemiz için gerçekleşmesi gereken son bir aşama daha vardır. Renklerin oluşmasındaki son aşama görme merkezine gelen elektrik sinyallerinin, burada bulunan sinir hücreleri tarafından "renk" olarak algılanabilmesidir.⁸

⁸ Harun Yahya, *Allah'ın Renk Sanatı*, Vural Yayıncılık, İstanbul, 1999, s., 16,17.

Görüldüğü gibi tek bir rengin oluşması için oldukça detaylı ve birbirine bağlı bir sıralama izleyen işlemler gereklidir.

Renkle ilgili olarak edinilen tüm bilgiler rengin meydana gelmesi sırasında oluşan her işlemin çok hassas dengeler üzerine kurulmuş olduğunu gösterir. Bu hassas dengeler olmadığı takdirde renkli bir dünya yerine bulanık ve karanlık bir dünya içinde kalmamız hatta görme yeteneğimizi kaybetmemiz kaçınılmazdır. Yukarıda sayılan maddelerden sadece retina bölgesindeki elektrik sinyallerini algılayacak olan hücrelerin bulunmadığını düşünelim. Ne gelen güneş ışığının yeterli özelliklere sahip olması, ne gözün diğer parçalarının tam olması, ne de atmosferin varlığı yeterli olmayacaktır.

Tarihte Renk Olgusu

Renkler, tarihin en eski dönemlerinden bu yana insanlığın dikkatini çekmiş, varlıkları tanıma ve kategorize etmede en çok yararlanılan hususlardan biri olmuştur. Zira bir nesneyi -veya en geniş anlamda bir fikri- bir diğerinden ayırt etmek için kullanılan en kolay yol renktir. Eski Mısırlılar renklere ve renklerle yapılan şifaya çok önem vermişlerdir. Bu sebepten Karnak ve Teb gibi tapınaklarda renk kullanmışlar ve renk şifacılığını pekiştirmek için, renk salonları inşa etmişlerdir. Aynı şeyi kadim Hind ve Çin uygarlıklarında da görebiliyoruz. Oradaki şifacı din adamları da insanın yedi katlı doğası ile güneş tayfının yedi rengi arasındaki bağlantıyı temel alarak, bir renk bilim sistemi kurmuşlardır.⁹

Sarı, kırmızı, yeşil ve beyaz renkler, bizim tarihimizde de mevcut olan mana yüklü renklerdir. Özellikle sarı, kırmızı, yeşil üçlüsü, Göktürklerden başlayarak beylere ve hükümdarlara yani idareci zümreye mahsus, devleti, askeri kuvvetleri, ordu birliklerini temsil eden renkler olarak bir kompozisyon halinde çok yaygın olarak kullanılmıştır.¹⁰ Sarı kırmızı ve yeşil renklerin Osmanlı döneminde, devletin sona erişine kadar çok yaygın biçimde kullanıldığı görülmektedir. Anlaşıldığına göre, bu renklerin Osmanlılarda aynı bayrak üzerinde birlikte kullanılması Orhan Gazi zamanına kadar gitmektedir.¹¹ Osmanlılarda kullanılan beyaz renk Hz. Peygamber'in

⁹ Renklerle Terapi, Renklerin özellikleri, (http://www.haber73.com.tr/yazi_detay.php?Yazi_id=119&yazar=21&PHPSESSID=b... 17.10.2007, www.dursunboran.com.); Geniş bilgi için bkz., Rashmi Sharma, Renklerle Terapi, (Editör, Tarkan Tufan), Nokta Yayınları; İstanbul, 2007.

¹⁰ Bkz., *Nevruz ve Renkler* (Türk Dünyasında Nevruz İkinci Bilgi Şöleni Bildirileri), Yayına Hazırlayan Sadık Tural, Elmas Kılıç, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Sayı, 116, Ankara 1996, s., 48.

¹¹ A.g.e., s., 45; Geniş bilgi için bkz., Abdülcelil İbn Ebî'l-Huseyn b. Ebî'l-Fazl el-Kazvinî er-Razî, *Kitabü'n-Nakz*, Yayınlayan, Seyyid Celâleddin Huseyn Urmevî, Tahran, 1331, (TÜDAV İslam Araştırmaları Kütüphanesi, Nu: 16994), s., 607,608.

ak sancağından, diğer renkler ise, Orhan Gazi'nin sancağından alınmıştır.¹² Selçuklu ve Osmanlı devleti dönemlerinde özellikle sarı, kırmızı ve yeşil renklerin hükümdarlık sembolü olarak kullanıldığına dair tarihi belgeler mevcuttur.

Eski çağlarda Pythagoras, Platin, Aristoteles ve Plinius gibi yazarlar rengin doğası üzerinde tartışmışlar ve temel renklerin toprak, ateş, hava, su gibi temel öğelerin biçimleri olduğunu ileri sürmüşlerdir. Rönesans'ta Leonardo Da Vinci aynı görüşü savunarak, sarının toprağa, yeşilin suya, mavinin havaya, kırmızının ateşe ve siyahın karanlığa ait olduğunu yazmıştır.¹³

Renklerin sistematik olarak sınıflandırılması ancak 1666'da Isaac Newton'un ilk renk çemberiyle başlar. Newton tüm renklerin beyaz ışık içinde atom ışınları olarak içerildiğini öne sürmüş, yedi temel rengi yedi gezegene ve müzikteki yedi notaya bağlamıştır.¹⁴ Newton'a göre temel renkler kırmızı, turuncu, sarı, yeşil, mavi, indigo (çivit) ve mordu.¹⁵ Her ne kadar Newton'un renk kuramı sonraki bilimsel buluşlardan farklılık göstermişse de, renkler ve sesler arasında gördüğü ilişki Kandinsky'nin¹⁶ ve soyut sanatçıların 20. yy'da duyular arasındaki ilişkilere ilgili sinestesi (duyum ikiliği) kuramlarını çağrıştırmaları açısından ilginçtir.

18. yy.' dan başlayarak renk kuramları bugünkü anlayışa yakınlaşmıştır. 1731'de J. Christof Le Blon¹⁷ boya maddesi (pigment) kırmızı, sarı ve mavinin temel renk olduğunu bulmuştur. Le Blon'un 1756' da yayımladığı renk konusundaki tezi bugünkü üç temel renk kuramının kaynağıdır.¹⁸ 1766'da Morris Harris adlı bir İngiliz tüm renkleri içeren ilk dairesel şemayı Natural System Of Colours (Renklerin Doğal Sistemi) adlı kitabında yayımlamıştır. Üç temel renk kuramı 18.yy.'da yaygın olarak kabul edilmiş, birçok bilim adamı, sanatçı ve düşünür tarafından tartışılmıştır. Bunlardan ressam Philippe Otto Runge¹⁹ ve şair Johann Wolfgang Von Goethe²⁰ ise yalnızca mavi ve sarıyı temel renkler olarak kabul etmişlerdir.

¹² A.y.

¹³ <http://www.haber73.com.tr/yazi...> 17.10.2007.

¹⁴ Finley, s., 22,23

¹⁵ *Meydan Larousse*, Sabah Yayınları, Renk md., XVI,489.

¹⁶ Wassily Kandinsky, (4 Aralık 1866 – 13 Aralık 1944), yılları arasında yaşamış Rus ressam, 20. yüzyılın en önemli sanatçılarından. İlk modern soyut çizimleriyle ünlüdür. Vasili Kandinski'nin Türkçemize Tevfik Turan tarafından çevrilmiş, "Sanatta Zihinsellik Üzerine" bir eseri vardır. Bkz., Yapı Kredi Yay., İstanbul.

¹⁷ Jakob Christof Le Blon (German Baroque Era Painter, 1667-1741).

(http://www.artcyclopedia.com/artists/le_blon_jakob_christof.html, 28-30 may. 2008)

¹⁸ *Büyük Larousse*, Renk, XVI,9771.

¹⁹ 1777 ve 1810 yılları arasında yaşamış ünlü Alman ressamı.

²⁰ Johann Wolfgang von Goethe (1749 - 1832) Goethe, 28 ağustos 1749'da Frankfurt'da doğdu. Varlıklı bir aileden gelen babası tarafından Aydınlanma düşüncesinin ideallerine göre yetiştirildi.

1810'da Goethe renkleri birbirinden ayırt edici bir renk dairesi ve üçgeni oluşturmuştur. Daha sonraki dönemlerde bu daire geliştirilerek renklerin özelliklerini daha iyi süzebilen renk küreleri tasarlanmış ve farklı temel renk kuramları ortaya atılmıştır.

Renk kuramlarındaki farklılıklar rengin, boya maddesi, ışık niteliği ya da insan algısına bağlanmaktadır. Örneğin, renge bir ışık olgusu olarak yaklaşan fizikçiler ışığın üç temel rengi olan kırmızı, yeşil ve mavi kuramını benimsemişlerdir.

Bu kuram ilk kez 1790'da ortaya atılmış, Hermann Von Helmholtz²¹ tarafından tartışılmış ve Albert H. Munsell²² tarafından 1898'de tasarlanan renk şemalarıyla geliştirilmiştir. Renge görsel algı olarak yaklaşan araştırmacılar temel olarak algılanan renklerin kırmızı, sarı, yeşil, mavi olduğunu öne sürmüşlerdir. Siyah ve beyaz renkler dışta bırakılırsa, Kuran'da da aynı renkler öne çıkarılmıştır. Renkler çözümlendiğinde renklerin "özü" yani sarı, ya da mavi olduğu "tonu" parlaklığı, açıklığı, koyuluğu, "renk değeri" yani yoğunluğu, arılığı ve gücü, belirir. Buna göre renkleri birbirinden sarı, mavi, yeşil, gibi öz nitelikleri açısından, ne kadar parlak ya da koyu oldukları açısından ya da ne kadar saf ve yoğun oldukları açısından ayrılabilir. Örneğin, aynı açıklıkta yani aynı tonda iki kırmızıdan bir saf olabilirken, öbürü daha karışık, griye daha yakın olabilir.²³

Renkler aynı zamanda sıcak ve soğuk renkler olarak da sınıflandırılır. Sarı, kırmızı, turuncu sıcak olarak algılanırken mavi, yeşil, mor soğuk olarak algılanır. İnsan gözü soğuk renklerde daha az ayırım yapabildiğinden, görebildiği sıcak renk sayısı daha fazladır.

Renkler ayrıca temel ya da birincil, ikincil ve üçüncül renkler olarak sınıflandırılır. Geliştirilmiş bir renk dairesinde bu üç renk sınıfı görülebileceği gibi, daha da geliştirilmiş bir renk küresinde her rengin açığı, pasteli, siyaha yaklaşan koyu tonları ya da gölgesi görülebilir. Böyle bir renk küresinde orta çizgide birincil ve

Küçük yaşta Fransızca, Latince ve Eski Yunanca öğrendi, güzel sanatlar ve tiyatroyu tanıdı. 22 Mart 1832'de Weimar'da öldü. Bkz., *Büyük Larousse*, VIII,4617-4618.

²¹ Hermann von Helmholtz (d. 31 Ağustos 1821 - ö. 8 Eylül 1894) Alman fizyolog ve fizikçi. Çok yönlü ilgi alanları ve çalışmalarıyla, özellikle de sinir iletimi, işitme ve görme üzerine yaptığı klasikleşmiş araştırmalarıyla yaşadığı dönemde "fiziğin başbakanı" olarak adlandırılan araştırmacı; Bkz., http://tr.wikipedia.org/wiki/Hermann_von_Helmholtz, 30.09.2008.

²² Albert Henry Munsell (6 Ocak 1858 – 28 Haziran 1918) kendi adıyla blinen Munsell renk sistemini icat eden Amerikalı ressam, (http://en.wikipedia.org/wiki/Albert_Henry_Munsell, 28.09.2008).

²³ *Büyük Larousse*, Renk, XVI,9771.

ikincil renkler, merkeze doğru üçüncü renkler, merkezde gri, bir kutupta beyaz diğer kutupta siyah vardır.²⁴

Renkler ışık olarak yorumlandığında renk karışımları beyaz ışıkla sonuçlanır. Fizikçilere göre tam rensizlik beyaz ışıktır. Bütünleyici renkler aynı tondan oldukları zaman, yan yana geldiklerinde titreşim yaratırlar. Çünkü birbirlerinin çıkmak isterler.(yeşil-kırmızı). Mor ve sarıda aynı şey olmaz, ama morun rengi sarı gibi açıldığında aynı titreşimle karşılanır. İki rengin uyum armoni yaratması için aralarında ortak bir renk bulunması gerekir. Örneğin, yeşil ve sarıda olduğu gibi, buna bitişik renkler armonisi denir. Ayrıca karşıt renkler arasında bütünleyicilik ilkesine uygun bir armoni vardır. Renklerin uzaklık yakınlık yanılması uyandırdığı görülür. Buna göre kırmızı ya da sarı maviye göre daha önde gelen renklerdir. Soğuk renklerin daha uzak, sıcak renklerin daha yakın görüldükleri söylenebilir.

Renkler, yaş kuru, yanık, havai, ağır gibi niteliklerde gösterirler. Mavinin bazı tonları yaş gibi görünürken kahverengi yanık, turuncu kuru, acık maviler havai görünürler. Bu da renklerin doğal olgulara çağrışım yaptığını kanıtlamaktadır. Resim dilinde siyah ve beyaz rensiz öğelerdir. Bu türden boyalara ve karışımlara "akromatik", tek renk ya da tonlarından oluşan birleşimeyse "monokromatik" denir. Konumuzla çok alakalı olmadığı için renk ve resim ilişkisine girmek istemiyoruz.

Kur'an'da Renk

Renk sözcüğü Kur'an'da "levn" kelimesiyle ifade edilmektedir. Türevleri ile beraber yedi ayette dokuz kere geçmektedir.²⁵ Çoğulu "الْوَانُ/elvân şeklindedir. Mesela " وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ وَأَلْوَانِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ " O'nun delillerinden biri de, gökleri ve yeri yaratması, lisanlarınızın ve renklerinizin farklı olmasıdır. Şüphesiz bunda bilenler için (alınacak) dersler vardır."²⁶ ayetinde, Allah'ın kâinat içerisinde ne kadar çeşitli renk ve şekilde varlıklar yarattığına işaret olunmaktadır. Aynı toprak ve sudan, farklı vasıflarda, renk ve biçimlerde bitkiler yaratılırken, aynı tip ağaçlardan farklı tat ve büyüklükte meyveler meydana getirilmiştir. Şayet bir dağa bakarsak onun değişik renklerde bezenmiş olduğunu ve değişik kısımlarında birbirinden çok farklı renk ve özelliklere sahip madenler bulunduğunu görürüz.

Bir başka ayette de, وَمَا ذَرَأَ لَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَةً لِقَوْمٍ يَتَذَكَّرُونَ/Sizin için yeryüzünde çeşitli renk ve biçimlerle yarattığı şeyleri de, sizin

²⁴ Çağan Mehmet, *Sizin Renkleriniz*, Bir Harf Yayınları, İstanbul, 2005, s., 46.47.

²⁵ Bkz., Bakara, 2/69; Nahl, 16/13,69; Rûm, 30/22; Fâtır, 35/27,28; Zümer, 39/21.

²⁶ Rûm, 30/22.

hizmetinize verdi. Öğüt alan bir toplum için bunda ibretler vardır;²⁷ diye buyrulmaktadır.

Bu ayetle Yüce Allah tabiatın süsüne, sanatsal yönüne, insanın duygu boyutuna hitap eden kısmına dikkat çekmekte, güzellik duygusunu harekete geçirmekte, insanın düşüncesine, yani öğüt alma yeteneğine hitap etmektedir. Tabiat renklerindeki ahenk ve bu ahengin meydana getirdiği eşsiz güzellik insan gönlünü yumuşatacak niteliktedir.

Yüce Allah yerel tabiat olayları ile insan düşüncesine; göksel cisimlerin işleyişi ile insan aklına; tabiatın güzellik boyutu ile de insanın hatırlayıp öğüt alma yeteneğine hitap etmekte, onları harekete geçirmekte ve onlardan hareketle Allah'a varmayı öğretmektedir.²⁸ Allah yeryüzünde renkleri farklı, özellikleri değişik varlıklar yaratmıştır. Bitkiler, çiçekler, böcekler, varlıklar, otlar, dağlar, kayalıklar, yollar, nehirler, göller...

Bir bahar günü içinde boğulduğumuz, içine gömüldüğümüz beton yığını şehirlerin kasvetli hayatını terk edip kırlara çıkarsak Yüce Kudretin nelere kadir olduğunu görürüz. Dağları, dereleri, renkleri, çiçekleri, böcekleri, kısaca tabiattaki renkleri, ahengi ve uyumu...

Boya: Kur'ân'da renk kavramından ayrı olarak bir de boya anlamında "sıbğa" kelimesi geçmektedir. Kısaca bu ifadeyi de incelemek gerekir.

Boya, ince katlar halinde uygun yüzeylere vurulduğunda koruyucu, dekoratif, ya da teknik nitelikte örtücü bir katman oluşturan ve pigmentler (boya maddesi) içeren sıvı ya da toz ürün şeklinde tarif edilmektedir. Boyaların bileşenleri eskiden yalnız doğal ürünlerden oluşuyordu. Daha sonra yapay reçinelerin ve boyar maddelerin bileşimsel yolla elde edilışı boya üreticilerine çok sayıda ürün sağladı. Böylece çeşitli formüller geliştirilerek değişik ihtiyaçlar için çok sayıda boya çeşidi elde edildi.²⁹

Kur'an'da boya sözcüğünün karşılığı olarak "sıbğa" kelimesini görmekteyiz. Bakara Sûresinin 138. ayetinde yer alan bu sözcüğü Kur'an'da tek başına değil, Allah'ın ismiyle beraber izafet şeklinde, yani "sıbğatullah" şeklinde kullanılmış olduğunu görürüz. Bu kullanım çok anlamlıdır. Kur'an'daki bu ifade hakiki renk vericinin yalnızca Allah olduğunu çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır. Şimdi bu

²⁷ Nahl, 16/13.

²⁸ Bayraktar Bayraklı, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*, Bayraklı Yayınları: 10/446-463.

²⁹ *Büyük Larousse*, Boya, III,1852; *AnaBritannica*, Boya, Hürriyet Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik A.Ş. İstanbul, 1994, VI,236.

âyeti daha yakından tanımaya çalışalım. “Biz Allah’ın boyasıyla boyanmışızdır. Boyası Allah’inkinden daha güzel olan kimdir? Biz O’na ibadet edenleriz...”

Burada ‘sıbğatullah’ deyimini din, akıl, iman, İslam ve fitrat olarak da yorumlanmıştır. Buna göre ‘sıbğatullah’ Allah’ın vurduğu boya, verdiği renk ve insan yaratılışına hâkim kıldığı özellik ve nihayet varlık yapısı/karakter anlamına da gelmekte ve ezelde insanın ruhuna konan, doğuştan gelen bir inancı, fitratı, tevhidi yansıtmaktadır. Din fitrî bir din, iman ilahî bir iman, temizlik doğuştan bir temizlik, güzellik doğuştan bir güzelliştir. Sonradan elde edilen bütün temizlik ve güzellik aslında doğuştan gelen güzellik ve temizliğin korunmasına yöneliktir. İnsanları bir paçavra gibi renkli bir suya sokup çıkarmakla elde edileceği sanılan iman sudan ve temelsiz bir imandır. Gerçek iman Allah’ın boyası olan fitrî imandır. Bu Hz. Peygamber tarafından şu şekilde dile getirilmiştir: “Her doğan çocuk İslam fitratı üzerine doğar. Sonradan anne-babası onu Yahûdî, Hristiyan veya Mecûsî yaparlar.

Esasen insanın kurtuluşunu temin etme adına ona yapay yön ve renk vermeye kalkışmak, Allah’ın insana bahşetmiş olduğu bu doğal fitrata ters düşmek anlamına gelir. Boyanmanın en güzeli Yunus’un dilinde ifadesini bulan ve gerçek diriliğin yol ve yordamını gösteren şu sözlerde saklıdır: “Boyadım rengine solmazım gayrı.”³⁰ Boya hakkında bu kısa bilginin ardından Kur’ân’da renk konusuna dönelim.

Kur’ân’da Renklerin Anlamı

Kur’ân’da bütün renkler değil özellikle siyah, beyaz, mavi, kırmızı, sarı ve yeşil gibi temel renkler zikredilmekte ve onlara dikkat çekilmektedir. Bilindiği üzere diğer renkleri ve ara renkleri zaten bu temel renklerin muhtelif oranlardaki karışımından meydana gelmektedir. Biz de maddeler halinde bu renkleri üzerinde duracağız.

1- Siyah Renk: Siyah renk şöyle tarif edilmiştir: Beyaza ve diğer renklere göre, güneş ışınlarının olmayışı ya da tümüyle soğurulması sonucu en koyu olarak bilinen renk. Siyah saç siyah mürekkep, kömür gibi.³¹

Siyah kelimesi Kur’ân’da “سُودٌ، مُسْوَدَّةٌ، أَسْوَدٌ” kelimeleriyle ifade edilir. Bunların dışında leyl, zulumât, cehl, gibi kelimeler de karanlığı ifade eder. Siyah kelimesi, Kur’ân’da altı ayette ve yedi yerde geçmektedir.³²

³⁰ Şahiner Necmittin, *Siyah Ve Yeşil Kur’ân’da Renk Sembolizmi*, İnsan Yayınları, İstanbul, 1999, s., 14,15.

³¹ Büyük Larousse, siyah md., XVII,10588.

³² Bkz., Bakara, 2/187; Al-i İmrân, 3/106; Nahl, 16/58; Fâtır, 35/28; Zümer, 39/60; Zuhuf, 43/17.

Bunlardan birinde gece ile gündüzün ayrılış vakti bir başka deyişle oruca başlama zamanını belirtilmekte;³³ bir diğerinde ise dağlar üzerinden geçen yollar nitelenmektedir.³⁴

Kalan dört yerde mücrimler, münafıklar ve özellikle de kâfirler vasfedilmektedir.³⁵ Yani siyah Kur'ân'da küfrü, azabı, şerri, öfkeyi, matemi ve hüznü temsil etmekte ve kâfirlerin rengi olarak belirtilmektedir.³⁶ Zira karanlığın görünen bütün gerçek objeleri örtmesi gibi kâfirler de ilahi gerçeği görmemezlikten gelmekte ve islâmî gerçekleri örtmektedirler.

Felak Sûresinde insanların "Karanlık çöktüğü zaman gecenin şerrinden" Allah'a sığınmaları istenmektedir. Genel olarak suçlar gece karanlığında işlenir. Eziyet verici ve zehirli hayvanlar da gece karanlığında ortaya çıkar. Kuruntular, vesveseler, korku ve tasalar gece karanlığında kaynaşır. Bu sebeple siyah olan gecenin şerrinden Allah'a sığınılır.

Siyah Renk ve Kalp: İnkâr, cehalet, hakikati görmemek, gayri meşru işler, siyah, kara ya da karanlık terimleri ile nitelendirilmektedir. Bilindiği gibi asıl körlük kafa gözlerinin körlüğü değil kalp gözünün körlüğüdür. "(Sana karşı çıkanlar) hiç yeryüzünde dolaşmadılar mı? Zira dolaşsalardı, elbette düşünecek kalpleri ve işitecek kulakları olurdu. Ama gerçek şu ki, gözler kör olmaz; lakin göğüsler içindeki kalpler kör olur."³⁷ Ebû Hureyre'den rivâyet edilen bir Hadîste Hz. Peygamber şöyle buyurmaktadır: "Kul bir hata yaptığı zaman kalbinde siyah bir leke meydana gelir. Eğer kişi o hatadan nefsini uzaklaştırır, af talep eder ve tövbede bulunursa kalbi cilalanarak leke silinir. Tekrar aynı günahı işlemeye devam ederse, kalptaki leke artar. Hatta bir zaman gelir bütün kalbi kaplar." Günahın meydana gelen lekenin kalbi kaplaması, kalpteki nurun sönmesi, basiretin kapanması demektir. Bu durum ayette şu şekilde beyan edilmektedir: "Hayır! Bilakis onların işlemekte oldukları (kötülükler) kalplerini kirlenmiştir."³⁸

Basiret duyular üstü bir bakış görüş ve sezîş açısidir. Bir göz, bir ışık, bir aydınlık, bir beyazlıktır. "...Kim görürse kendi yararına, kim körlük ederse kendi zararına..."³⁹ Nitekim Mevlâna insanı bir basiret keyfiyeti olarak nitelendirirken şöyle

³³ Bkz., Bakara, 2/187.

³⁴ Fâtır, 35/28.

³⁵ Bkz., Al-i İmrân, 3/106; Nahl, 16/58; Zümer, 39/60; Zuhuruf, 43/17.

³⁶ El-Hâşimî, Abdulmüni'm, *el-Elvân Fi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Dâru İbn Hazm, Beyrut, 1411/1990, s., 48,49.

³⁷ Hâcc, 22/46.

³⁸ Mütaffîn, 83/14.

³⁹ Ena'âm, 6/164.

demektedir: “İnsanoğlu gözdür gerisi deriden ibarettir. Asıl göz ise dostu yani Allah’ı gören gözdür.”⁴⁰

Gece-Gündüz ve Karanlık: Şunu belirtmek gerekir ki, nûr yani aydınlık yani beyazlık karanlığın içinden çıkar, yayılır. Önceleri her şey karanlıktı. Hiçbir şey yoktu. Evren yoktu. İnsan yoktu. Bitkiler dağlar ve taşlar yoktu. Sonradan her şey var oldu yani karanın ve karanlığın içinden çıkarak var oldu. Yeryüzü ve göklerde büyük yarılma ve patlama sonucu meydana gelmiştir. “...Göklerle yer bitişikti biz onları ayırdık...”⁴¹ Gündüzü geceden ya da aydınlığı karanlıktan çıkaran Yüce Allah’a Kur’ân’da “Faliku’l-ısbah/Gece karanlığını yırtarak gündüzü getiren” denilmiştir⁴².

Gece gündüz kelimeleri Kur’ân’da birbirini takip eden ve durmadan tekrarlanan iki tabiat olayı değildir. Bu aynı zamanda evrende sürekli bir oluşun ve yaratılışın da bir tecellisidir. Varlığın bu değişimini semazenler temsilî bir şekilde gözümüzün önüne sermektedirler. Siyah cübbelerine bürünmüş olarak semâhaneye giren dervişlerin cübbelerinin siyahlığı yokluğu karanlığı ve geceyi temsil eder. Daha sonra sema etmek için oturarak bu cübbelerini üzerlerinden atmaları ve beyaz elbiseleri ile ayağa kalkmaları gecenin içerisinden çıkan gündüz gibi varlığın yaratılışını, her şeyin Allah’ın ilminden dışarıya çıkmasını temsil eder.⁴³

“Geceyi gündüze sokarsın, gündüzü geceye sokarsın. Ölüden diriye çıkarırsın, diriden ölüyü çıkarırsın. Dilediğine de hesapsız rızık verirsin.”⁴⁴ “Geceyle gündüzün birbiri ardınca gelişinde, Allah’ın gökten rızık (sebebi olarak yağmur) indirip, onunla yeryüzünü ölümünden sonra diriltmesinde, rüzgârları evirip çevirmesinde aklını kullanan bir toplum için deliller vardır.”⁴⁵ Ayetlerden anlaşılacağı üzere sanki gece ölümü gündüz ise hayatı temsil etmektedir. Gecede sessizlik, sakinlik, huzur gündüzde ise canlılık, uğraş ve hareket vardır. Nitekim ayette, “Ve nefes almaya başladığı zaman sabaha...”⁴⁶ denilmektedir. Gecede yani siyahta ölümü yaşadığımızın bir başka kanıtı da, “Geceleyin sizi öldüren (öldürür gibi uyutan), gündüzün de ne işlediğinizi bilen; sonra belirlenmiş ecel tamamlansın diye gündüzün

⁴⁰ Bkz., Mevlâna, *Mesnevî*, 1405. beyit; Şahiner, s., 50.

⁴¹ Enbiyâ, 21/30.

⁴² Ena’âm, 6/96.

⁴³ Şahiner, s., 36.

⁴⁴ Al-i İmrân, 3/27.

⁴⁵ Câsiye, 45/5.

⁴⁶ Tekvîr, 81/18.

sizi dirilten (uyandıran) O'dur. Sonra dönüşünüz yine O'nadır. Sonunda O, yaptıklarınızı size haber verecektir.⁴⁷

Geceler insanı gayb âlemine, gündüzler ise insanı şahadet âlemine yani görülen âleme bağlar. Bir başka deyişle gece batındır. Gündüz zahir. Bu ifadeleri renk diliyle söylersek, batın siyahtır, zahir beyaz. İrfânî dilde yani tasavvufta siyah ruh makamına işaret eder beyaz ise nefis makamını gösterir.⁴⁸

Şeyh Galip de siyah beyaz ve kırmızı renklerin tasavvuftaki önemini şu dizeleriyle dile getirmektedir:

1. Fecr oldu âşikâr sefid ü siyâh u sürh

Çarh oldu pür-nigâr sefid ü siyâh u sürh

(Seher vakti, beyaz, siyah ve kırmızı olarak görüldü; böylece felek beyaz, siyah ve kırmızı ile doldu.)

2. Seyr et şarâb u sâgar-ı sîmîn ü çeşm-i yâr

Hep dâfi'-i humâr sefid ü siyâh u sürh

(Şarabı (kırmızı), gümüş kadehi (beyaz) ve yarin gözünü (siyah) seyret; kırmızı, beyaz ve siyah olan bunların hepsi sarhoşluğu giderir.)

3. Gülgûn u vesme sürdü sefid-âb ile ruhun

Kıldı o fitnekâr sefid ü siyâh u sürh

(O fitnekâr olan sevgili, allık, rastık ve beyazlatıcı sürerek yüzünü kırmızı, siyah ve beyaz kıldı.)⁴⁹

Hz. Peygamber bütün varlıkların kemalini temsil ettiği gibi bütün güzelliklerin de kemalini temsil etmektedir. Kâinatta renk, koku, ses, şekil, desen, ahenk vs. ne kadar güzellik varsa bunların hepsinin zirve örneği Onun yüce benliğinde toplanmıştır. Siyahın mükemmeline de o temsil etmektedir. Hz. Ali Onun şemalinden bahsederken gözlerinin "simsiyah" olduğunu belirtmektedir.⁵⁰ Merhum Necip Fazıl ise Onun gözlerini şöyle tasvir eder: "Evet gözleri... büyük ve siyah... bu gözlerin merkezindeki bir çift siyah incinin üstünde, kendi yüzü suyu hürmetine yaratılmış olan dünyalara bakarken, o dünyaların kurtuluşunu tekeffül eden bir şule..."⁵¹

Siyah gül: Gül çiçeklerin sultanıdır. Bütün çiçekler gülü kıskanırlar ve onun kokusundan pay almak için yarışır. Gül, rengi, şekli ve kokusu bakımından çeşitli

⁴⁷ Enâm, 6/60.

⁴⁸ Şahiner, s., 45.

⁴⁹ Yıldırım, a.g.y., s., 135.

⁵⁰ Şahiner, s., 60.

⁵¹ Kısakürek, Necip Fazıl, *Çöle İnen Nûr*, s., 124; Şahiner, s., 60.

benzetmelere konu teşkil etmiştir. Bunların başında onun her yönüyle Hz. Peygamber'e benzelişi gelmektedir. Yunus Emre'nin "Çiçek eydür ey derviş, gül Muhammed teridir," şiirinde ifade ettiği gibi gülün kokusunu Hz. Peygamber'in terinden aldığına inanılır. Bu yüzdendir ki Hz. Muhammed'in kokusunu almak isteyenler gülleri koklarlar.⁵² Sahabîler bu gerçeği bildiklerinden hayat boyu unutulmayacak bir gül kokusuna sahip olmak için bir yolunu bulup Onun elini yüzünü kısaca teninden bir kısmını öpmeye çalışırlardı. Ebû Cuhfe şöyle diyor: "Efendimin elini tutup yüzüme değıdirdim. Eli sulardan serinletici, misklerden daha güzel kokuluydu."⁵³ Mübarek elini bir çocuğun başına dokundurup onu okşasa, bu çocuk saçlarına gül yaprakları serpilmiş gibi tatlı tatlı kokar ve böylece öteki çocuklar arasında hemen fark edilirdi. Rivayete göre Hz. Ali son nefesini vermeden önce Selmân-ı Fârisî'den bir deste gül istemiş ve getirilen bu güller kokladıktan sonra ruhunu Hakka teslim etmiştir.⁵⁴ Güllerin içinde en ender bulunanı siyah güldür. Rengiyle, şekliyle, kokusuyla diğer güllerden ayrılır. Anlatıldığına göre rüyada bile şeytan üç şeyin şekline giremez, Hz. Peygamber, siyah gül ve su.⁵⁵

2- Beyaz Renk: Yukarıda siyah renkten bahsedilirken ister istemez beyazdan da bahsedilmişti. Zira her şey zıddıyla kaim olduğu için renklerde de beyaz siyahla siyah da ancak beyazla kaimdir. Beyaz, rengi gökkuşağındaki tüm renklerin karışımından oluşan kar ve süt rengindeki şey için kullanılır.⁵⁶ Bir başka deyişle siyahın zıddı olan renktir.

Kur'ân'da "أَبْيَضٌ" "بَيْضَاءٌ" "بَيْضٌ" ve "بَيْضٌ" kelimeleriyle ifade edilen, Beyaz renk türevleri ile birlikte Kur'ân'da on iki ayette tekrar edilmektedir.⁵⁷ Al-i İmrân sûresinde⁵⁸ beyaz renkle siyah renk aynı anda geçmektedir. Kıyamet günü inkârcıların renginin siyah olacağı, yüzlerinin kararacağı vurgulanırken müslümanların renginin beyaz olacağı, yüzlerinin ağaracağı ve Allah'ın rahmetine mazhar olacakları vurgulanmaktadır.⁵⁹ Yani beyazla rahmet, müjde, iyilik, güzellik gibi özellikler kastedilmiştir. Ayrıca beyazla hidâyet, temizlik, saflık, sevgi, hayır, hak,

⁵² Kurnaz Cemal, *Tüdev İslâm Ansiklopedisi*, Gül md., XIV,220

⁵³ Buhârî, *Sahih-i Buhârî*, -, Menakıb, 23.

⁵⁴ Kurnaz, a.g.y., XIV,221.

⁵⁵ Şahiner, s., 63.

⁵⁶ *Büyük Larousse*, Beyaz md., III,1585.

⁵⁷ Bkz., Bakara, 2/187; Al-i İmrân, 3/106,107; A'râf, 7/108; Yûsuf, 12/84; Tâhâ, 20/22; Şu'arâ, 26/33; Neml, 27/12; Kasas, 28/32; Fâtır, 35/27; Saffât, 37/46,49.

⁵⁸ 106,107. ayetler.

⁵⁹ Haşimî s., 54.

göz aydınlığı, insanî meziyetler gibi özellikler de kastedilmektedir. Allah'ın sancağını temsil eden beyaz renk ayrıca kefeni, ihramı, haccı ve kutsalı temsil etmektedir.

Yusuf sûresinde ise, " وَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا أَسْفَىٰ عَلَىٰ يَؤُسْفَ وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ " /Onlardan yüz çevirdi ve vah Yusuf vah! Dedi ve üzüntüden iki gözüne ak düştü. O artık acısını içinde saklıyordu;"⁶⁰ buyrulurak beyazla hüznün ve ümitsizlik kastedilmiştir.

Saffât Sûresindeki, " يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِكَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ بَيضَاءَ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ لَا فِيهَا غَوْلٌ وَلَا هُمْ " /Onların etrafında Cennet pınarlarından doldurulmuş, beyaz (berrak) ve içenlere lezzet veren kadehler dolaştırılır. O içkide ne sersemletme vardır ne de onunla sarhoş olurlar. Yanlarında güzel bakışlarını yalnız onlara tahsis etmiş, iri gözlü eşler vardır. Onlar, gün yüzü görmemiş yumurta gibi bembeyazdır."⁶¹ şeklindeki ayetlerde Cenneteki bütün bu güzelliklerin şarabın, kadehin ve eşlerin rengi beyaz olarak nitelendirilmiştir. Nitekim Cennet şarabının süttten daha beyaz olduğu rivâyet edilmiştir.⁶² Burada beyaz kelimesinin yumurta ile beraber kullanılması, beyazın, namus, edep, haya, iffet, anlamına gelmesinden dolayıdır. Türkçede de bu anlamda "yumurtaya kulp takılmaz" ifadesi kullanılmaktadır. Kur'an'ın kullanmış olduğu bu teşbih, Arapların günlük yaşayışlarında ve sözlerinde kadının namuskârlığını, iffet kusursuzluğunu belirtmek için kullandıkları "فالانة بيضاء" /falanca kadın pâk ve tertemizdir" ifadesine bir göndermedir.⁶³

Muhammed sûresinde, " ...فِيهَا أَنهَارٌ مِنْ مَاءٍ غَيْرِ آسِنٍ وَأَنهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرَ طَعْمُهُ " /...Orada bozulmayan su ırmakları, tadı değişmeyen süt ırmakları, içenlere zevk veren şarap ırmakları ve süzme bal ırmakları vardır..."⁶⁴ şeklindeki ayette de su, süt, şarap ve bal ırmaklarından söz edilmektedir. Görüldüğü üzere burada su şeffaflığa, süt beyaza, bal sarıya, şarap ise kırmızıya delalet etmektedir. Ancak oradaki şarabın dünyadaki şaraptan farklı olduğunu belirtmek üzere içenlere lezzet verir ifadesi konmuştur. Çünkü dünyada içilen şarap tadı için değil başka sebepler için içilmektedir.

⁶⁰ Yusuf, 12/84.

⁶¹ Sâffât, 37/45-49.

⁶² Kurtubî, Muhammed b. Ebîbekr b. Ferah el-Kurtubî, *El-Câmi'u Liahkâmi'l-Kur'an*, Dâru'l-Kütüb'il-İlmiyye, Beyrut, 1408/1988, XV, 52, 53., Haşimî, s., 67, 68.

⁶³ Geniş bilgi için bkz., Kılıç, *Kur'an Sembolizmi*, Kılıç Kitabevi, Ankara, 1991, s., 76, 77

⁶⁴ Muhammed, 47/15.

3-Mavi Renk: Kur'ân'da bir yerde yani Tâhâ, 102, ayetinde şu şekilde geçmektedir: "يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ وَتَحْشُرُ الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا" / O günde Sur'a üflenir ve biz o zaman günahkârları, gözleri (korkudan) gömgök bir halde mahşerde toplarız."⁶⁵

Ayette geçen "زُرْقًا" kelimesi, mavi anlamına gelmektedir. Bu kelimeyle genel olarak soğukluk, korku, dehşet, gibi insanı ürküten olaylar vasfedilmektedir. "Gözleri göğermiş halde" anlamındaki "zurkâ" kelimesi, günahkârların halini belirtmektedir. "Göğermişlik" sürmeli oluşun aksinedir, Araplar gözlerin göğermişliğini uğursuz kabul eder ve bunu yererlerdi. Yani onların hilkatleri gözlerinin göğermesi, yüzlerinin de karaması ile çirkinleştirilecektir.⁶⁶ Ayrıca Araplar, gök ve mavi rengi Rumlar'ın rengi olarak gördükleri için bunu sevmezlerdi. Zira Rumlarla Araplar arasında eskiden beri süregelen bir husumet şiddetli bir düşmanlık vardı.⁶⁷

el-Kelbî ve el-Ferrâ "زُرْقًا" ifadesi için "göğermiş halde" kör olarak... demektir, demişlerdir. el-Ezherî de şöyle açıklamıştır: "zürka" susuzluktan dolayı gözleri göğermiş olan kimseler demektir. ez-Zeccâc da, aynı açıklamayı yapmış ve şöyle demiştir: Çünkü gözlerin siyahı susuzluktan dolayı değişikliğe uğrar ve göğerrir.⁶⁸

Bazıları da şöyle de demişlerdir: Bu akabinde hüsrânın gelişi halindeki yalan umutlanmanın adıdır. Meselâ, şunu uzunca beklediğimden dolayı gözüme ak düştü, denilir.

Bir diğer açıklama da şu şekildedir: Göğermişlikten kasıt, aşırı korkudan ötürü gözlerin yukarı doğru kayması demektir. Şair der ki;

"Ey Mukabiroğlu gözlerin göğerdî.

Nitekim Dabboğulları'ndan her bir kişi de, adilikten dolayı göğermiş renktedir."⁶⁹

Said b. Cubeyr dedi ki: İbn Abbas'a yüce Allah'ın: "Biz günahkârları o gün gözleri göğermiş halde haşrederiz" buyruğu ile bir başka yerde geçen: "Biz onları kıyamet günü körler, dilsizler ve sağırlar olarak yüzükoyun haşreşdeceğiz"⁷⁰ buyruğu hakkında soru soruldu da, şunları söyledi: Kıyamet gününün birçok halleri vardır.

⁶⁵ Tâhâ, 20/102.

⁶⁶ Kurtubî, XI,162; Şevkânî, Muhammed b. Ali, *Fethu'l-Kadîr*, Dâru'l-M'arife, Beyrut, tsz., III,386.

⁶⁷ Yusuf İtfiyî, Himyânü'z-Zâd İlä Dâri'l-Me'âd, <http://www.altafsir.com/Tafasir.asp>? (Tâhâ-102. ayet)

⁶⁸ Kurtubî, XI,162.

⁶⁹ Kurtubî, XI,162; Haşimî, s., 103,104.

⁷⁰ İsrâ, 17/97

Hallerin birisinde günahkârların gözleri göğermiş olacak, bir diğesinde kör olacaklardır.⁷¹

Kur'ân'da geçen semâ/gök, bahr/deniz gibi kelimeler de maviyi temsil etmektedirler. Bu açıdan bakılınca mavi, dini sezginin, derin düşüncenin rengi olmaktadır. Zira düşünce ufku derin ve etkileyici kişilerin daima yükseltilere yani semaya ve denizlere bakarak ilham almaları durumu daha da anlaşılır hale getirmektedir. Bu da semanın ilahi aşkınlık hissini uyarıcı ve harekete geçirici bir biçimde olması sebebiyledir. Mavi renge yüklenmiş olan bu aşkınlık boyutunu Yahûdî renk telakkisinde de buluruz. Çünkü onlara göre mavilik denize benzer. Deniz ise feleğe; felekse, Celâl (ululuk) Arşı ve ilahî mecd'dir. İlahî Celâlin Arşı ise mavi bir yakuta benzer.⁷²

Mavinin Diğer Özellikleri: Huzur, gizemli bir derinlik etkisine sahiptir. Özgürlük ve sonsuzluk mavinin temel soyut algısıdır. Somut olarak ise her halde akla gelen ilk şey deniz ve gökyüzüdür.

Mavi kırmızının karşıtıdır. Kırmızı nasıl ki tansiyonu yükseltiyorsa mavi de bir o derecede düşürür. İnsanı sakinleştirir. Bedenin hararetini düşürür ve algılamayı artırır.⁷³

İç mimarların çocuk odalarında ve okullarda mavi kullanımının onların yaramazlıklarını azaltacağı, sakinleştireceği yönünde söylemleri vardır. Turuncu, sarı ve kırmızı gibi renkler çocukların hareketini daha da artırır.⁷⁴

Batıda intiharları azaltmak amacıyla köprülerin korkulukları maviye boyanmaktadır. Çünkü bu renk tansiyonu düşürür ve sakinleştirir.

Nazar boncuğu mavidir. Anadolu'da kötülüklerden insanı uzaklaştırdığına inanılır. Arapça'da "m'â" su demektir. Mavi ise o zaman su rengi anlamındadır.

Afişlerde en geç solan renktir mavi. Genel olarak herkes bu rengi çok sever. Çünkü popüler çağın en çok giyilen giysisi kottur. Bu nedenle en çok beğenilen renk de giyimlerde en çok görünen renk de mavidir.

Mavi çok yoğun kullanılırsa hüznü çağırıştır. İngilizce'de "I am Blue", "I have the Blues" diye bir tabir vardır. Anlamı "dokunma, hüznülyüm" demektir. İçlerine döndüklerinde bunu söylerler.⁷⁵

⁷¹ Razî, Faruddîn Muhammed b. Ömer, *Mefâtihu'l-Ğayb*, Dâru'l-Kütübî'l-Arabiyye, Tahran, tsz., XX,114,115; Kurtubi, a.y.; Haşimî, a.y.

⁷² Kılıç, s., 46.

⁷³ Çağan, s., 49.

⁷⁴ Kılıç, s., 48; Çağan, a.y.

⁷⁵ Soygüder Şebnem, Renk ve Algı Psikolojisi, *Fotoğrafya Dergisi*, 15 Ocak 2007, sayı 19.

Dünya %75'i sularla kaplı olan bir gezegendir. Uzaydan çekilen fotoğraflarına baktığımızda mavi ağırlıklı görürüz. Bu nedenle Amerikalılar dünyaya “Blue planet” yani mavî gezegen derler.

Kişilik özelliklerine baktığımızda mavi, anlayışlı, uyumlu, sakin, güvenilir, hoşgörülü, dengeli insanların rengidir. Lacivert ve parlament mavisi ciddiyetin rengidir. Bu nedenle resmî kurumlar, ciddi kuruluşlar amblem ve logolarında, kurum kimliklerinde maviyi kullanırlar. “Parlament mavisi” adını “parlemento”dan, “parlemanter”den almaktadır. Görüldüğü gibi renk ciddiyeti ismine taşımıştır.⁷⁶

Sigmund Freud, maviyi sakin diye tanımlar. Mavi sakinliği, sükûneti, üretkenliği simgeler. Bu renk insana rahatlık ve huzur verir. İnsanlar sıkıldığında bunaldığında oğün mavi elbiselerini tercih ederler. Teskin olmak isteyen insanlar hemen deniz kenarına koşarlar.⁷⁷

4-Kırmızı Renk: Kırmızı da mavi renk gibi Kur’ân’da bir yerde geçmekte ve şöyle denilmektedir: “ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بَيضٌ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ ”⁷⁸ Görmedin mi Allah gökten su indirdi. Onunla renkleri çeşit çeşit meyveler çıkardık. Dağlardan (geçen) beyaz, kırmızı, değişik renklerde ve simsiyah yollar (yaptık). İnsanlardan, (yeryüzünde) hareket eden (diğer) canlılardan ve hayvanlardan yine böyle çeşitli renklerde olanlar vardır... ”⁷⁸ Burada görüldüğü üzere kırmızı ile dağlar üzerinden geçen yollar nitelendirilmektedir.

Dağlar dahi yeryüzü örtüsünü meydana getiren toprak tabaka, çeşitli renkte kütlelerin kırılıp ufalması ve bunlara çürümüş bitki, hayvan gibi cisimlerin karışmasıyla meydana gelmiş ve kırılıp ufalan kütlelerin türüne ve özelliğine göre renk almıştır. Ayrıca jeolojik olaylarla hem dağlar oluşmuş, hem de dağlarda hatlar, yollar, değişik dekor ve görüntüler.⁷⁹

Ayette geçen ve “*cudde*” kelimesinin çoğulu olan “*cuded*” eşeğin sırtındaki siyah çizgilere denir.⁸⁰ Cadde de bu kökten gelir. “*Ğırbîb*” kelimesinin çoğulu olan “*ğarâbîb*” çok siyah; “*Ğarâbîbu-sûd*” ise simsiyah anlamına gelir. Meyveler nasıl çeşitli renklerde ise dağların üzerinden geçen yolların ya da dağların sırtlarının da öyle çeşitli renklerde beyaz, kırmızı ve siyah görünümünde olduğu belirtiliyor. Gökten yağmur yağdırıp onunla sulanan topraktan çeşit çeşit renk ve tatta meyveler çıkaran

⁷⁶ Soygüder, a.g.y.

⁷⁷ Çağan, s., 49.

⁷⁸ Fâtır, 35/27,28,

⁷⁹ Yıldırım Celal, *İlimin Işığında Asrın Kur’an Tefsiri*, Anadolu Yayınları, İstanbul, X,5003-5005.

⁸⁰ Taberî, *Câmiu’u’l-Beyân Fi Te’vîli’l-Kur’ân*, Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, Beyrut, 1412/1992, X,408.

Allah'tır. Dağlar da öyle çeşit çeşit renklerde görünür. Üzerinden beyaz. Kırmızı, siyah görünen yollar geçer. Allah yalnız meyveleri ve dağları değil hayvanları da öyle çeşitli renklerde yaratmıştır. İnsanlardan kiminin rengi beyaz, Kiminin kırmızı, kimininki siyahtır. Bu genel vasıflar içinde her insan ve her yaratık diğerinden başkadır. Hiç biri ötekinin aynı değildir. Düşünenler gerek tabiatta gerek carlılar içinde bu kadar renk ve çeşitteki varlıkları yaratan Allah'ın kudretinin sonsuzluğunu ve yalnız O'nun tapılmağa ve övülmeğe layık olduğunu anlarlar.⁸¹ Meyvelerin renklerine göz gezdirildikten sonra bakışların taşların renklerine ve ton farklarına yöneltmesi insan kalbini titreten, ondaki yüce güzellik zevkini uyandıran bir olaydır. Bu yüce güzellik zevki, güzelliğe soyut olarak baktığı için, onu meyvede gördüğü gibi taşa da görür. Bu bakış için taşın yapısı ile meyvenin yapısı arasındaki uzaklık önemli olmadığı gibi, insan gözü ile bu ikisi arasında var olan fonksiyon farkı da önemli değildir. Çünkü sadece güzeli gören soyutlayıcı bakış bu iki farklı nesne arasındaki ortak unsur olan, görülmeye ve göz dikilmeye değer bir ortak nitelik olan güzelliği görür, bu nesnelerin diğer niteliklerini algılamaz.

Sonra sıra insanların renklerine geliyor. Bu gözlem sadece ırkları birbirinden ayıran ana renk farklarını vurgulamakla bitmez. Bu temel renk ayırımının ötesinde her fert, kendi renktaşlarından şu ya da bu oranda farklıdır. Hatta bu renk farklılığı aynı gebelik dönemini ve aynı ana karnını paylaşmış olan ikiz kardeş arasında bile görülür.

Kırmızı yeryüzünde en dikkat çeken renklerin başında gelir. Birçok renk kırmızının diğerlerine karışımından elde edilir. Yani kırmızı olmayınca ara renkler dediğimiz bazı renklerin oluşması mümkün olmaz. Şüphesiz boyacılar bunu daha iyi bilirler. Kırmızı, renklerin içinde en kesif ve dikkat çekici olanıdır. Bu itibarla aslında siyah ve beyazın dışındaki bütün renkleri temsil etmektedir. Bir diğer söyleyişle tamamen varlık âlemini simgeler. Zira görünen tarafı ile varlık âlemi rengârenktir. Daha önce de bahsettiğimiz gibi renkler, zaman zaman farklı simgesel değerlerle de karşımıza çıkmaktadır. Bazı mutasavvıflar renklere farklı simgesel anlamlar yüklemişlerdir. Bunlardan biri de 'Kırmızı gül Allah'ın mehâbetinden bir parçadır' hadisini öne çıkaran Ruzbihan-ı Baklî'ydî.⁸² Böylece dünyanın her yerinde şairler tarafından sevilen güle, dinsel deneyim olarak cevaz verilmiştir; Allah'ı gül bulutları şeklinde, İlâhî zatı harika bir kırmızı gül olarak görür. Bu çiçek İlâhî cemâli ve azameti

⁸¹ Ateş Süleyman, *Kur'an'ı Kerim Tefsiri* (kısaltılmış), IV,592.

⁸² Bkz., Yıldırım Ali, a.g.y., s., 138; Schimmel, Annemarie, *İslamın Mistik Boyutları* (Çev. Ergun Kocabıyık), Kabalcı Yay., İstanbul, (Yıldırım Ali'den naklen).

en mükemmel bir biçimde açığa çıkardığı için, şevk sahibi ruhun simgesi bülbül ezelden ebede kadar onu sevmeye yazgılıdır.⁸³

Birçok iştah çekici meyve ve sebzenin rengi kırmızıdır. Çiçeklerin birçoğunun ve özellikle gülün rengi kırmızıdır. Teşbihî bin anlatıma göre gülün rengi esasında beyazdı. Bir gün etrafında şakıyarak ona aşkını sunan bülbülü azarlayıp kovunca bülbül divane kesilir ve yükseklerden sinisini gülün dikenlerine bırakır. Gülün dikenleriyle vücudu paramparça olan bülbül, farkında bile olmadan ölü gider. Bülbülün kanı gülü tamamen kaplamıştır. Gül aşkı için canından bile vazgeçen bülbülün encamından o kadar teessüre kapılır ki, gövdesini saran kanı bırakmaz ve onu tümüyle içine sindirir. Bundan sonra gül kızıl açmaya başlar. O aşktan geriye silinmeyen bir teessür ve bülbülün kanının hatırası kalır. Derler ki, gülün ömrünün az oluşunun sebebi işte bu teessürdür.

Kırmızı mutluluğun, arzunun, isteğin, rengidir. Canlılığın rengi yani kanın rengi de kırmızıdır. Yeryüzünde can taşıyan ve damarları bulunan her canlının hayatiyeti taşıdığı kana bağlıdır. Kanda bulunan alyuvarlar ve akyuvarlar insan hayatı için son derece önemli fonksiyonlara sahiptir

Kırmızı Rengin Diğer Özellikleri: Kırmızı Rengin diğer bazı özelliklerini de şu şekilde anlatabiliriz: Bu renk fiziksel anlamda güç, yaşam, enerji, cinsellik, dinamizm ve heyecanı temsil eder. Psikolojik etkisi ise uzun süre izlendiğinde insanda gerginlik ve heyecan yaratması, kısa sürede ise dikkat çekici olması ve bakışı üzerinde toplamasıdır. Resimsel anlamda tehlike ve yasakların belirtilmesi amacıyla kullanılır. Toplumsal anlamda kendine güveni, erkeksiliği, saldırganlığı, bedensel gücü, küstahlığı ve kabalığı simgeler. Sıcak bir renk olan kırmızı, dikkat çekici olduğu için reklâm fotoğrafçılığı uygulamasında sıkça kullanılır. Tahrik ve teşvik edici özelliği nedeni ile dikkatli kullanılması gerekir. Bu renkteki nesnelere daha büyük ve yakın görünürler.⁸⁴

Cinsellik içerikli filmlerde ve şiddet filmlerinde kırmızı kullanılır. Çünkü kırmızının en bariz çağrışımı seks, şiddet ve kandır. Zaten somut olarak düşündüğümüzde aklımıza ilk olarak kan, kırmızı kalpler ve kırmızı güller gelir. Trafik işaretlerine şöyle bir baktığımızda çeşitli uyarı levhalarında kırmızının tehlikeyi ve bir ikazı da simgelediğini görürüz. Dünyanın neresine giderseniz gidin kırmızı bordürle belirlenmiş üçgen bir trafik levhasının içindeki hayvan o yerde her an karşınıza

⁸³ Bkz., Yıldırım, a.y.

⁸⁴ Bkz., Soygüder, a.g.e.; Teker Ulufer, *Grafik Tasarım ve Reklâm*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir, 2003; Çağan, s., 50.

çıkabilir diye sürücüyü uyarır. Bizde “dikkat vahşi hayvanlar geçebilir” levhası içinde geyik piktogramı (resim-yazı) bulunan kırmızı çerçeveli üçgen bir levhadır, Singapur'da bu levhanın içinde maymun ve iguana, Afrika'da fil piktogramı bulunur. Çünkü trafik işaretleri uluslararası semboller yani piktogramlardır ve kırmızı her yerde bir uyarıyı temsil eder.

Kırmızı bayrak başkaldırının ve devrimin rengidir. Rus, Çin ve Fransız Devrimi sırasında hep ön saflarda kırmızı bayrak taşınmıştır.⁸⁵ Kırmızı enerji ve heyecan verdiği için ülke bayraklarının yüzde 45'inde hakim renktir. Mavi bayrakların yaklaşık yüzde 20'sinde hakimdir.⁸⁶

Yapılan araştırmalar kaza yapan arabaların çoğunun kırmızı olduğunu gösterir. Kan basıncını arttırdığı, insanı sinirlendirdiği göz önüne alınırsa sigorta şirketlerinden gelen bu sonuca şaşımamak gerekir. Ayrıca çalınan arabaların da çoğunun kırmızı olduğu göz önüne alınacak olursa dikkat çekiciliği burada da kendini göstermektedir.

Yüzdeki kırmızılık ise ikonografik olarak (belirtisel gösterge) utanma, kızgınlık ve ateşin belirtisidir. Kişilik göstergeleri olarak ele alındığında ise kırmızı, güçlü, hırslı, cesur, dışadönük, lider, baskın, agresif, mücadeleci, tutkulu, heyecanlı, bencil insanların rengidir.

Kültürel olarak örnek vermek gerekirse; Hindistan ve Çin'de kırmızı şans ve üretkenliği simgeler. Hindistan'da gelinlikler kırmızıdır. Batı toplumlarında aşkın simgesi iken İrlanda da savaşı, Romalılarda fethi, Kızılderililerde tutku ve isteği, Japonlarda mutluluk ve içtenliği canlandırabilir.⁸⁷

Dalga boyu yüksek olan kırmızı hemen görüldüğü için kullandığımız makinelerde, cihazlarda (beyaz eşyalar, fotoğraf makineleri, kameralar, küçük ev aletleri gibi) dikkat edilmesi gereken fonksiyonlar kırmızı işaretlerle, düğmelerle yer alır. Sözelimi fotoğraf makineleri üzerinde yer alan “flaş” işareti çoğunlukla kırmızı bir şimşek işaretidir ya da senkronize olduğu enstantene değeri ne ise o kırmızı renkle yazılır.⁸⁸

Ürün kimliklerine baktığımızda bugün pek çok ünlü markanın kırmızıyı kullandığını görürüz. Zira kırmızı Kırmızı dikkat çeker ve sattırır.⁸⁹

⁸⁵ Bkz., Uçar Tefik Fikret, *Görsel İletişim ve Grafik Tasarım*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2004.

⁸⁶ Çağan, s., 50.

⁸⁷ Kıran Zeynel, *Dilbilim Akımları*, Onur Yayınları, Ankara, 1996, s., 111; Ömer Faruk Yavuz, *Kur'an'da Sembolik Dil*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2006, s., 34.

⁸⁸ Soygüder, a.g.e.

⁸⁹ Soygüder, a.g.y.

5- Sarı Renk: Sarı renk Kur'ân'da, "صَفْرَاءَ/Safrâü" şeklinde bir kere; "مُصْفَرًّا/musferren" şeklinde üç kere ve "صُفْرًا/Sufrun" şeklinde bir kere olmak üzere toplam beş ayette geçmektedir. Bunlardan aşağıdaki üç ayette yani "**musferren**" şeklinde geçen ayetlerde dünya hayatının geçiciliğinden, aldaticılığından, çekiciliğinden bahsedilerek nihayet yeşeren otlar ve ekinler gibi kuruyup solacağına, son bulacağına vurgu yapılmaktadır.

"وَلَيُنْزِلُنَّ عَلَيْنَا رِيحًا فَرَّوْهُ مُصْفَرًّا لَّظَلُّوا مِنْ بَعْدِهِ يَكْفُرُونَ" Andolsun ki, bir rüzgâr göndersek de onu (ekini) sararmış görseler, ardından muhakkak nankörlüğe başlarlar."⁹⁰

"Görmedin mi? Allah gökten bir su indirdi, onu yerdeki kaynaklara yerleştirdi, sonra onunla türlü türlü renklerde ekinler yetiştiriyor. Sonra onlar kurur da sapsarı olduklarını görürsün. Sonra da onu kuru bir kırıntı yapar. Şüphesiz bunlarda akıl sahipleri için bir öğüt vardır."⁹¹

"Bilin ki dünya hayatı ancak bir oyun, eğlence, bir süs, aranızda bir övünme ve daha çok mal ve evlat sahibi olma isteğinden ibarettir. Tıpkı bir yağmur gibidir ki, bitirdiği, ziraatçıların hoşuna gider. Sonra kurur da sen onun sapsarı olduğunu görürsün; sonra da çer çöp olur. Ahirette ise çetin bir azap vardır. Yine orada Allah'ın mağfireti ve rızası vardır. Dünya hayatı aldaticı bir geçimlikten başka bir şey değildir."⁹²

Görüldüğü üzere bu üç ayette sarı renk ile insanoğluna içinde yaşadığı hayatın geçici olduğu hatırlatılmaktadır. Bu dünyadaki hayat ve bu hayat içindeki iniş ve çıkışlar geçicidir. Her ne kadar dünyada hoşunuza giden şeyler çok görünüyorsa da, aslında onlar hakirdir, asılsızdır ve aldaticıdır. İnsanoğlu doyumsuzluğu yüzünden aldanmaktadır zira onları elde etmeyi nihaî saadet zannetmektedir. Oysa bu dünyada ne kadar büyük fayda ve lezzetler elde edilirse edilsin, hepsi de sınırlı ve geçici bir hayat ile çevrelenmiştir. Ayrıca bu dünyada insanoğlunun hayat akışı, aniden tersine dönebilir. Ancak bu dünyanın aksine, ahiret hayatı ebedidir. Oradaki faydalar da, zararlar da çok kapsamlı ve süresizdir.

Aldaticılığı, çekiciliği, geçiciliği ve izafiliği temsil etmekte olan sarı renk yakından çok güzel görülür ama biraz uzaklaşınca o çekiciliği kaybolur. Fazla uzaklaşınca da görünmez olur. Sarı renk insan idrakinde ilk anda bir zeval, sona erme, gurup etme, sönme, ışığın ve parlaklığın çekilmesi, hüznün ve keder, yalnızlık

⁹⁰ Rûm, 30/51.

⁹¹ Zümer, 39/21.

⁹² Hadid, 57/20.

ve ıssızlık mefhumlarını hatırlatmaktadır. Güneş batarken, hazan mevsiminde yapraklar dökülürken hep sararmaktadır. Sonbahar bir sarı hakimiyet olarak karşımıza çıkmakta, Çoğu kez sona hayatının sonuna yaklaşan hastaların yüzüne de yine sarı renk hakim olmaktadır.⁹³

“Her bir kıvılcım, sanki birer sarı deve gibidir”⁹⁴ şeklinde geçen ayette ise sarı develerden söz edilmiştir. Bir önceki ayette cehennemın etrafa saçıp savurduğu kıvılcımlardan ve ateş parçalarından bahsedilmekte⁹⁵ ve bu kıvılcımların saray büyüklüğünde olduğu ve bunların kocaman sarı iri develere benzediği vurgulanmaktadır. Muhtemelen o günkü Araplar'ın gözünde sarı develer devasa büyüklükte, oldukça güçlü, kuvvetli ve güç yetmez hayvanlar olduğundan ateş parçaları ve kıvılcımlar şiddet ve büyüklükte bunlara benzetilmiştir.

“Onlar, “Bizim için Rabbine dua et de, rengi neymiş? Açıklasın,” dediler. Musa şöyle dedi: “Rabbim diyor ki, o, sapsarı; rengi, bakanların içini açan bir sığırdır;” dedi;”⁹⁶ ayetinde ise, sarı renk zindeliği, enerjisi, hafifliği ve sevinci ifade etmektedir.

Ayette geçen sarı renk için, “Bakanların içini açan” ifadesinin kullanılmış olması, Mısırlı göz uzmanı Dr. Mustafa Ahmet Azb'ın dikkatini çekmiş ve onun renkler üzerinde bir dizi araştırma yapmasına sebep olmuştur. Araştırmalar sırasında, insan gözünün kırmızı rengi görebilmesi için 50 diyetrelik, mavi rengi görebilmesi için 150 diyetrelik bir enerji harcarken; sarı rengi görebilmesi için enerji sarf etmediği ortaya çıkmıştır. Zaten sarı rengin frekans ve dalga boyu itibarı ile hemen beyazdan sonra gelmesi bunu göstermektedir.

Avrupa ve Amerika'nın çeşitli üniversitelerinde renkler konusunda yapılan araştırmalarda da, Kur'an'ın sarı renk için kullandığı ifadeler aynen tasdik ediliyor.

Kanada'nın Alberta Üniversitesi'nde güzel sanatlar profesörü olan Harry Wohlfarth, renkler üzerinde bir dizi araştırma yaptı. Araştırmasında, eğitim araçlarını, sınıf ve okul çevresini -belli zaman aralıklarında- çeşitli renklere boyadı. Her seferinde öğrencilerin tavrını ve başarı derecelerini ölçtü ve neticede Sarı ve sarının karışımı olan açık renklere, öğrencilerin daha uyumlu ve daha başarılı olduğu ortaya çıktı.⁹⁷

⁹³ Bkz. Kılıç, s., 30.

⁹⁴ Mürselât, 77/33.

⁹⁵ “Şüphesiz cehennem, her biri saray büyüklüğünde kıvılcımlar saçar.” (Mürselât, 77/32).

⁹⁶ Bakara, 2/69.

⁹⁷ Çankırılı Ali, Sarı Rengin Esrarı, *Zafer Dergisi*, Aralık, 2005, sayı, 348,

Amerika'daki Biyososyal Araştırma Enstitüsü'nde ise daha değişik bir araştırma yapıldı. Araştırmada, topluma uyumda zorluk çeken ve bu yüzden gözetim altında tutulan suçlular üzerinde renk deneyleri yapıldı. Odalar sarı ve sarının karışımı olan krem, portakal ve pembe gibi açık renklere boyandığında, suçluların daha az problem çıkardığı tesbit edildi. Bu araştırmanın sonuçları, Amerika'da Psychomic Society dergisinde yayınlandı.

California'nın San Bernardino Hastanesinde uyuşturucuya bağımlılık kazanmış ruh hastaları üzerinde bir renk araştırması gerçekleştirildi. Araştırma sonuçları şu sözlerle ifade edildi: Daha önce sakinleşmelerini sağlamak için uyuşturucu vermek zorunda kaldığımız hastalar, odaları sarı ve sarının karışımı olan açık pembe, çağla yeşili gibi renklere boyandıktan sonra, daha az uyuşturucu talep eder oldular. Birbirlerini yaralamaya kadar varan eski yoğun olaylar, artık tek-tük görülüyor.⁹⁸

Yayınlanan başka bir makalede, "Renklerle Düşünme" adındaki bir araştırmadan söz ediliyor. Davranış bilimleriyle ilgili bu araştırmada, renklerle gerçekleştirilen beyin faaliyetleri incelenmektedir. Synthesie adı verilen bu beyin faaliyetinde her rengin bir harf ve rakam karşılığı vardır.⁹⁹ İddialarında daha da ileri giden araştırmacılar, "renklerle işitme"den dahi bahsetmektedirler. Deneylerini beş duyu üzerinde devam ettireceğini söyleyen bir araştırmacı, notaları dahi renklerle ifade etmenin mümkün olacağını ileri sürmektedir.¹⁰⁰

Bahsi geçen araştırmacılar, bazı gönüllüler üzerinde yürüttükleri bir araştırmada onlardan renk tercihi yapmalarını istemişler ve onları renk tercihlerine göre bir sıralamaya tâbi tutmuşlardır. Araştırmacılar, sarı rengi tercih edenlerin uyumlu ve yumuşak mizaçlı kimseler olduğunu; buna karşılık koyu renkleri tercih edenlerin sinirli, kavgaya hazır, uyumsuz tipler olduğunu görmüşlerdi.¹⁰¹

Karakter tahlilinde de renklerden yararlanarak bir takım araştırmalar yapılmıştır. Beyin hastalığına yakalanmış bir kadına, sıra ile farklı renkten kumaşlarla dikilmiş elbiseler giydirilir. Kırmızı, koyu mavi, siyah gibi koyu renkteki kumaşlarla dikilen elbiseleri giydiğinde, kadın, sarsak adımlarla yürür; düşmemek için doktorun yardımına ihtiyaç duyar. Sarı ve sarının hâkim olduğu açık renk elbiseler giydiğinde,

⁹⁸ Çankırılı, a.g.e.

⁹⁹ Çankırılı, a.g.e.

¹⁰⁰ Çankırılı, a.g.e.

¹⁰¹ Çankırılı Ali, a.g.y.

kadının yürüyüşleri normale döner. Doktorun yardımına ihtiyaç duymadığı gibi, kendisini daha iyi hissettiğini ifade eder.¹⁰²

Dr. Gilbert Brighthouse adındaki bir araştırmacı, daha enteresan bir deney gerçekleştirir. Renkler ve Ağırlık adını verdiği bu deney, bir spor kompleksinde, halterciler üzerinde yürütülür. Halterciler, kırmızıya boyandığında kaldıramadıkları aynı ağırlığı, sarıya boyandığında kaldırabilmişlerdir. Haltercilere, aynı ağırlığın kullanıldığı söylenmemiş ve niçin kırmızıya boyalı ağırlığı kaldıramadıkları sorulduğunda; “Daha ağır olduğu için” cevabını vermişlerdir. Araştırmacı bu deneyden sonra, haklı olarak, koyu renkler için “ağır renkler” açık renkler için de “hafif renkler” ifadesini kullanmıştır.¹⁰³

Sahabilerin Sarı Renk Tercihleri: Bedir gününde Başta Cebrâil (as.) olmak üzere melekler başlarında sarımtırak sarıklar olduğu halde Müslümanlara yardıma gelmişlerdi. Hz. Peygamber de ahabına meleklerin başlarındaki sarımtırak sarıklara işaret ederek: “Melekler işaretleriyle gelmişlerdir. Siz de kendinizi işaretleyiniz” diye buyumuştur. Bu sebeple Sahabiler de Bedir ve diğer savaşlarda, (muhtemelen karşı tarafa renklerin etkisini hissettirebilmek için) başlarına çeşitli renklerde sarıklar sarmışlardır. Mesela, Cebrail (as.) Zübeyr (ra.)’in simasında ve başında sarımtırak bir sarık olduğu halde indi. Aynı günde Zübeyr (ra.)’in başında bir ucunu yüzü tarafına sarkıttığı sarı bir sarık vardı. Melekler de aynı şekilde başlarında sarı renkli sarıklarla indiler. Bir başka rivâyette de Melekler, Bedir gününde ucunu arka taraflarına sarkıttıkları beyaz sarıklar giymişlerdir. Huneyn gününde ise sarıklarının rengi yeşildi.¹⁰⁴

Ayrıca sarı, güneş ışığının ve altının rengidir; zekâyı, arzuları ve ruhsal gelişimi simgeler. Sarı renk büyük düşüncelerin ve umutların rengidir. Filozofların, büyük düşünürlerin ve düşünce üretkenlerin favori rengi genelde sarıdır. Bu renk sıradanlığın dışında olmayı amaçlayan insanların rengidir.

Vücutta bulunan ağırlar nasıl bir takım hastalıkların teşhis ve tedavisinde işe yarıyorsa, renkte görülen sarılıkta bir takım teşhislerin bulunmasına ve tedavilerin yapılmasına yardımcı olur.

Sarı Rengin Diğer Özellikleri: Somut olarak akla gelen ilk şey güneştir. O altının, güneşin, mutluluğun rengidir. Sarı, altının da rengi olduğu için kullanıldığı

¹⁰² Çankırılı Ali, a.g.y.

¹⁰³ Çankırılı Ali, a.g.y.

¹⁰⁴ İbn Hişam, Sîret, III,181; Taberî, III,427; Heysemi, Mecmeu’uz-Zevâid, VI,84; Ebu Nuaym, Delâil, s., 170.

yerlere ve tasarımlara zenginlik, maddi değer, saltanat ve statü katar.¹⁰⁵ Çin'de saltanati ve imparatorluğu simgeler. Çünkü Çin hükümdarının tıpkı güneş gibi evrenin merkezinde olduğuna inanılır.

O mutluluğun rengidir. Bulunduğu ortama coşku ve neşe katar. Sarı dışadönük, yenilikçi, yaratıcı, alternatifler üretebilen, ilgi çekmekten hoşlanan, neşeli, espirituél, canlı, hareketli, kıpır kıpır insanların rengidir.

Sarının bir diğer anlamı ise sıcaklık ve enerjidir. Bu nedenle çay ve Nescafe gibi sıcak içilen ürünlerin ambalajlarının renkleri genellikle sarıdır.

Öte yandan sarı bilinçaltında hastalığı da çağrıştırır. Sinematografik olarak bakıldığında sarı hastane duvarları yaygınca kullanıldığı görülür. Enerjinin yanı sıra dökülen sarı yapraklardan dolayı sonbaharı ve hüznü de taşır. İki yönlü bir çağrışıma neden olduğu için manik-depresif hastaların rengidir. Bu insanlar bir gün neşeli kabına sığmayan diğer gün mutsuz ve içine kapanıktır.

Sarı bilinen en parlak renktir. Sarı en dikkat çeken renktir. Trafik işaretlerine, lambalarına, yol çizgilerine baktığımızda kırmızıdan sonra sarıyı görmekteyiz. Kırmızı gibi göze çarpan bir renktir. Bu nedenle dünyanın hemen hemen her yerinde taksiler sarıdır.¹⁰⁶

6-Yeşil Renk: Kur'ân'ı Kerîmde sekiz ayette geçen yeşil kelimesi genel olarak "حُضْرٌ" lafzıyla ifade edilmektedir. Yeşil ifadesinin geçtiği ayetlerden bir kısmının mealleri şu şekildedir:

"O, gökten su indirendir. İşte biz her çeşit bitkiyi onunla bitirdik. O bitkiden de kendisinde üst üste binmiş taneler bitireceğimiz bir yeşillik...";¹⁰⁷

"Kral dedi ki: Ben (rüyada) yedi arık ineğin yediği yedi semiz inek gördüm. Ayrıca, yedi yeşil başak ve diğerlerini de kuru gördüm...";¹⁰⁸

"Görmedin mi, Allah, gökten yağmur indirdi de bu sayede yeryüzü yeşeriyor...";¹⁰⁹

"...Onlar Adn cennetlerinde tahtlar üzerine kurularak orada altın bileziklerle bezenecekler; ince ve kalın dibadan yeşil elbiseler giyecekler...";¹¹⁰

"Yeşil ağaçtan sizin için ateş çıkaran O'dur. İşte siz ateşi ondan yakıyorsunuz...";¹¹¹

¹⁰⁵ Çağan, s., 51.

¹⁰⁶ Soygüder, a.g.e.

¹⁰⁷ En'âm, 6/99.

¹⁰⁸ Yûsuf, 12/43; 46. ayette de aynı şekilde yeşil başaklardan bahsedilmektedir.

¹⁰⁹ Hâcc, 22/63.

¹¹⁰ Kehf, 18/31.

“Üstlerinde ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler vardır.”¹¹²

Görüldüğü üzere ayetlerde yeşil renk ile, tabiatın rengi, canlılığı, ahengi, süsü, güzelliği vurgulanmaktadır. Yusuf Sûresi'nde ise 'yeşil' 'kuru'nun zıddı olarak belirtilmekte yine burada da, hayatı canlılığı temsil etmektedir. Yani yeşil hayatı, kuruluk ise ölümü temsil etmektedir. Diğer ayetlerde ise yeşil Cennetin ve cennette giyilecek elbiselerin rengi olarak belirtilmekte yani orada da canlı bir hayatın ve zindeliğin varlığı yeşil ile nitelendirilmektedir. Kısaca yeşil ayetlerde dört noktayı vurgulamaktadır. 1-Bizzat yeşil renk, 2-tabiatın neşvü neması, 3-Cennet ve cennet elbiselerinin rengi, 4-hayatı temsil etmesi.

Yeşil renk, kırmızı, mavi, sarı gibi esas renklerden değildir. Ancak o hayatın esasıdır. Bilindiği üzere dünyada yeşil olmadan hayat olmaz. Gittiğimiz her yerde eğer yeşil varsa orada hayatın ve canlılığın varlığına hükmederiz. Aksi takdirde orası çöl ve ölü bir yerdir.

Yeşil bütün bitkilerin, ağaçların, sebzelerin, meyvelerin rengidir. Kısaca tabiatın rengidir. Sarı ve mavinin karışımından oluşan yeşil bu renklerin özelliklerini de taşır.¹¹³ Canlıların beslendiği gıdalarla yeşilin mutlaka bir alakası var. Yeşil renk bütün gıdaların, gıdalar ise bütün canlıların temelidir. Dolayısıyla yeşil hayatın en mühim temellerinden biridir. Hatta et ve süt gibi kırmızı ve beyaz besinler, yumurta ve bal gibi sarı ve şeffaf besinler de hep yeşilin eseridir. Kısaca insan ve diğer canlıların yaşaması yeşile bağlıdır. Bu sebeple dünyadaki insanların çoğu yeşille haşır neşirdir. Kur'an bu gerçeği şu şekilde beyan etmektedir: “İnsan, yediğine bir baksın! Yağmurlar yağdırdık; sonra toprağı göz göz yarıdık; bu suretle orada ekinler bitirdik; üzümler, yoncalar, zeytinlikler, hurmalıklar; iri ve sık ağaçlı bahçeler; meyveler ve çayırlar bitirdik. (Bütün bunlar) sizi ve hayvanlarınızı yararlandırmak içindir.”¹¹⁴

Yeşil canlı bitkilerin rengidir. Yeşil canlıdır, boyanın ötesinde bir şeydir. Cansız olarak görülen bütün yeşil bitkiler, uyuyan dallar esasında canlıdır, nefes almaktadır.¹¹⁵ Gece oksijen alırken, gündüz oksijen yaymaktadır. Birçokları ifrazat salgılamaktadır. Açılmakta, yumulmakta, kökleri, dalları, tohumları vasıtasıyla çoğalmakta, nesillerini yüzyıllar boyu devam ettirmektedirler. Yüce Allah onların canlılıklarını ve secde ettiklerini beyanla şöyle buyurmaktadır. “Bitkiler ve ağaçlar

¹¹¹ Yâsîn, 36/80

¹¹² İnsân, 76/21.

¹¹³ Çağan, s., 51.

¹¹⁴ Abese, 80/24-32.

¹¹⁵ Bkz., Nevruz ve Renkler, s.,66.

secde ederler.”¹¹⁶ Başka bir ayette de “O, yeşil bitki örtüsünü çıkaran, sonra da onları çürüyüp kararmış çörçöpe çevirir;”¹¹⁷ buyurmaktadır. Burada da bitkilerin canlılığına delil vardır. Yüce Allah’ın “çörçöpe çevirmesi” demek o bitkiyi öldürmesi anlamına gelir ki, ölüm canlılar için söz konusudur.

Yeşil, insanın en çok hoşuna giden renklerin başında gelir. Gözleri ve beyni en çok dinlendiren renktir. Zira tarlaların, ormanların, bahçelerin, bağların rengi hep yeşilidir. Bağlarda alabildiğine görülen çeşit çeşit meyveler, bostanlardaki yeşilin her tonu ile arz-ı endam eden sebzeler, devasa tarlalardaki başaklar insanın neşesine neşe, ömrüne ömür katar adeta. Sahralar, çöller, kuru kayalıklar insanların sevmediği hayat fakiri bölgelerdir.

Yeşil aynı zamanda medeniyetin bir simgesidir. Dünyadaki şehir ve kasabaların gelişmişlik ölçüsü yeşil alanlarıyla, yeşile verdikleri önemle ölçülmektedir. Özellikle metropol ölçeğinde kalabalık şehirlerde yeşillik, temiz havanın ve temiz hava teneffüs etmenin; dolayısıyla sağlıklı yaşamın kanıtlarıdır.

Yeşil renk, dünyada emniyetin ve barışın simgesi olmuştur. Hz. Nuh Peygamber’den bu tarafa yeşil zeytin dalı hayata yeniden dönmenin, hürriyetin, barışın, esenliğin bir müjdesidir. Hatırlanacağı üzere Tufan döneminde Nuh (as.), karanın yakın olup olmadığını anlamak üzere gemiden bir güvercin göndermiş ve bir zaman sonra güvercin yeşil bir zeytin dalı ile geri dönmüştü. İşte bu zeytin dalı kurtuluşun, hayatın, barışın müjdecisi olmuştur.¹¹⁸

Yukarıda geçen ayetlerin bir kısmında¹¹⁹ yeşil renk ile Cennet tavsif edilmektedir. Cennete girenlerin süslü koltuklarda oturacağı ve yeşil elbise giyecekleri vurgulanmaktadır. Ayetlerde özellikle yeşil elbisenin söz konusu edilmesi yeşilin canlılığından ve göze uygun düşmesinden dolayıdır. Zira beyaz renk, görmeyi dağıtır ve gözü rahatsız eder. Siyah da istenmeyen, yerilen bir renktir. Yeşillik ise, beyazlıkla siyahlık arasındadır. Bu da ışınları bir araya toplar.¹²⁰

Abdullah b. Amr b. el-As’tan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: “Rasulullah (sav.)’ın huzurunda bulunduğumuz bir sırada yanına bir adam gelip şöyle dedi: “Ey Allah’ın Rasulü! Bize cennet elbiseleri hakkında haber ver. Bunlar, Allah tarafından özel olarak mı yaratılacaktır, yoksa belli bir şekilde mi dokunulacaktır?”

¹¹⁶ Rahmân, 55/6.

¹¹⁷ A’lâ, 87/4,5.

¹¹⁸ Haşimî, s., 109

¹¹⁹ Kehf, 18/31, Rahmân, 55/76 ve İnsan, 76/21 ayetlerinde.

¹²⁰ Kurtubî, X,258.

Hazır bulunanların bazıları buna güldüler. Adam onlara, “Ne diye gülüyorsunuz? Bilen birisine soru soran bir cahile mi?” dedi. Adam kısa bir süre oturdu, bunun üzerine Rasulullah (sav.) şöyle buyurdu: “Cennet elbiselerine dair soru soran kişi nerede?” Adam: O kişi benim işte buradayım ey Allah'ın Rasûlü deyinince, Hz. Peygamber şöyle buyurdu: “Hayır, cennetteki meyveler yarılarak bu elbiseler aradan çıkacaktır;” dedi. Hz. Peygamber bu sözü üç defa tekrarladı.¹²¹

Yeşil Rengin Diğer Özellikleri: Yeşil denince somut olarak akla ilk gelen orman, ağaç ve bitki, yeşil alan kısaca yeşilliktir elbette. “Yeşil” de zaten doğayı gözlemlene sonuca ortaya konmuş bir addır. Asıl kökü “yaş-ıl”dan gelir. Yani bitkilerin tazeliği, yaş iken taşıdığı renkten kaynaklanmaktadır. Yeşil doğallık ve tazeliği işaret ettiği için genellikle süt, ayran ve yoğurt ürünleri yeşille kendini tanıtır. Birçok süpermarketin, hipermarketin kurum kimliği de yeşildir. Çünkü o, gıdada tazeliği garantiler. Yaş sözü, hem ıslaklığın hem de yeşilliklerin adı olarak kullanılmıştır. Yeşermeye hayat bulma anlamına da gelmektedir.¹²²

Güven duygusunu çağrıştırdığı ve paranın rengi olduğu için bankalar da yeşili yaygın olarak kullanırlar.

Yeşil renk, Hz. Peygamberin ailesinin sembolü sayılması dolayısıyla İslamiyet'i de çağırıştırır. Bu sebeple tarihsel, sembolik bir anlamı da vardır. Neredeyse İslâmiyet yeşille kendini ifade eder. Yeşile el koymuştur. Cennetin bağ, bostan, bahçe gibi yemyeşille alanlarla süslü olduğu kanaati hâkimdir. Dini itibar sahiplerinin türbeleri yeşil renkle süslenmektedir. Bu itibarla “Türbe yeşili” dendiğinde yeşil yelpazesi içinde İslam yeşiline uygun olan ton aklımıza gelir.¹²³

Allah'ın İnsanlara Bir Nimetini Olarak Renk

Bütün eşya ve objeleri renk ve biçimleriyle birbirinden ayırt etmekteyiz. Eğer objelerin renk ve biçimleri olmasaydı her şeyi bazı hayvanlar gibi renksiz görecektik ve yine her şeyi birbirine karıştırırdık. Doğru düzgün bir hayat sürdüremeyecek, bir keşmekeş içinde bulunacaktık. Toprağı, taşı, ağaçları, havayı, suyu, madenleri, bitkileri, çiçekleri, yiyecek ve içecekleri, sayamayacağımız yüz binlerce maddeyi hep renk ve şekilleriyle birbirinden ayırt etmekteyiz. Deveyi¹²⁴, zürafayı, timsahları, yılanları, balıkları, kabuklu deniz hayvanlarını kısaca var olan bütün mahlûkatı sahip

¹²¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II. 203. 225; Kurtubî, X,258.

¹²² Soygüder, a.g.y.

¹²³ Soygüder, a.g.y.

¹²⁴ Yüce Allah Gâşiye sûresi 17. ayetinde: “Deveye bakmıyorlar mı, nasıl yaratılmıştır;” buyurarak devenin özelliklerine ve şekline dikkatimizi çekmektedir.

oldukları şekil ve renkleriyle tanımaktayız. Bu durumda şekilleri renkleri ve tonlarını var eden Yüce Allah'a ne kadar şükretsek azdır.

Kelâmcılar, bir varlığın uzayda yer kaplamasına tahayyüz; uzayda yer kaplayan varlığa da mütehayyiz adını verirler. Mütehayyiz olmayan fakat mütehayyiz bir varlıkla kaim olan, mütehayyızı mekân edinen renk, şekil, ışık, sıcaklık gibi unsurlara ise, arazsıs varlık düşünülemez.¹²⁵

Bununla birlikte renk, cisimlerin özgül bir özelliği değildir. Terimin fizyolojik anlamıyla renk ancak üç ögeye bağlı olarak vardır: Görsel sistem, bir kaynaktan yayımlanan ışık ve bunları birbirinden ayıran ve ışığı oluşturan çeşitli ışınlarını soğurma (ve kimi kez başka bir dalga boyuyla yayımlama) ya da süzme, yayma, yansıtma, kırma, girişim oluşturma özelliği olan ortam. Cisimlerin rengi, hemen daima ışık dalgalarının bu cisimlerin elektronlarından kimileriyle etkileşiminden kaynaklanır. Bu etkileşimler ancak yakın geçmişte anlaşılabilmiştir ve günümüzde renk, gerçekte, maddenin yapısını belirleyen karmaşık ve anlaşılması zor, belli etkilerin görünür biçimi olarak gözükmemektedir.¹²⁶

Canlı-cansız tüm cisimlerin bir rengi vardır. Üstelik dünyanın her yerinde aynı türdeki canlılarda aynı renkler vardır. Nereye gidilirse gidilsin karpuzun rengi hep kırmızıdır, kiviler hep yeşildir, denizler mavidir ya da mavinin tonlarıdır, kar beyazdır, limonlar sarıdır, fillerin rengi dünyanın her yerinde aynıdır, ağaçların rengi aynıdır hiç değişmez. Yapay olarak elde edilen renklerde de durum değişmez. Dünyanın neresine giderseniz gidin sarı ile kırmızıyı karıştırırsanız kavuniçi, siyah ile beyazı karıştırırsanız gri elde edersiniz. Bu da hiçbir zaman değişmez. İşte bu noktada daha farklı düşünmeye başlamakta fayda vardır.

Yeryüzünde milyonlarca bitki türü vardır. Hepsinin rengi, çiçeği, kokusu ve şekli ayrıdır. Oysa hepsi belli iklim şartları içinde topraktan nemalanıp çıkmakta, gökten inen aynı suyu almakta, aynı güneşten yararlanmaktadır. Bu, ilâhî tezgâhın tek kalıp ve ölçüde bir fabrika gibi ürün vermediğini, aynı tezgâhta binlerce değişik ürünün imal edildiğini göstermektedir. Acaba hepsi de aynı renk ve biçimde olsaydı ne gibi sakıncalar doğardı? Şüphesiz bitkilerin çok çeşitli olması ve çeşidine göre birtakım farklı faydalar taşıması, Yüce Allah'ın insanlara çok yönlü bir kimya laboratuvarı hazırlayıp sunduğunu ifade eder. Böyle olmasaydı ne bu kadar çeşitli ilâçlar elde edilebilir, ne de insanoğlunun sayısı belirsiz dert ve hastalıklarına şifa

¹²⁵ Geniş bilgi için bkz., Uludağ Süleyman, *Kelâm Dersleri*, İrfan Yayınevi İstanbul, 1969, s., 62,63.

¹²⁶ Büyük Larousse, Renk, XVI,9769.

bulunurdu. Aynı zamanda dünya bu kadar çekici ve güzel olmaz, tek desen ve tek rengin gözleri ve gönülleri okşamayacağı neticesi ortaya çıkardı. İşte böylesine bol ve zengin bir düzenlemede düşünüp de öğüt alan bir millet için ilâhî sanat ve kudretin eşsizliğini yansıtan belgeler ve deliller vardır.¹²⁷ Dünya çekici ve güzel olmayınca insan dünya için çalışıp çabalamak istemez. Dolayısıyla asırlardan beri süregelen bu büyük kültür, teknik ve medeniyet ortaya çıkamazdı. Oysa Yüce Allah: "İnsan için (dünyada) ancak çalıştığı vardır. Şüphesiz onun çalışması ileride (ahirette) görülecektir. Sonra çalışmasının karşılığı kendisine tastamam verilecektir."¹²⁸ Yüce Allah bilerek ve isteyerek, insanın çalışmasını ve çalışmasından zevk almasını istemiş ve dünyayı çeşitli ve muhteşem renklerle süslü, çekici ve cazip kılmıştır. Eğer akan, konuşan, yürüyen renkler olmasaydı, insanlar sağır, dilsiz, kör gibi; dünya ise adeta bir matem evi gibi olurdu.

Yüce Allah güneşi var etmiş ve bu sayede renklerin zevkine varmamızı temin etmiştir. Hava ve deniz renklerini güneşten almaktadır. Öyleyse güneş ne renktedir? Bilindiği gibi, güneşin beyaz ışığı aslında mor, mavi, yeşil, sarı, turuncu ve kırmızı renklerin karışımıdır. Güneşten çıkarak atmosferimize kadar yol alan güneş ışınlarının çoğunluğu teğet geçerken, bir kısmı atmosferimiz tarafından emilir. Bu ışık atmosferden geçerken mor taraftaki ışıklar, kırmızı taraftakine göre daha fazla dağılırlar ve atmosferde çoğunlukla mavi renk kırılarak yeryüzüne yansıtılır. Bu durumda biz gökyüzünü mavi renkte görürken, güneşi de beyaz-sarı karışımı bir renkte görürüz. Atmosferimiz olmasaydı, güneşi yine parlak bembeyaz renkte görecektik ancak bütün gökyüzü geceleri olduğu gibi karanlık olacak, güneşle beraber diğer yıldızlar da görünüyordu olacaktır.

Aslında beyaz renk olan güneş ışınları yukarıda bahsedilenler nedeniyle sarı renk görülüyor da, güneş ufka yaklaşıp batarken nasıl turuncu, hatta kıpkırmızı bir renk alabiliyor? Güneş ufukta alçaldığı zaman, açısı nedeni ile gözümüze ulaştığı mesafe de uzadığından, ışınları ona bakanlara daha çok yol kat ederek ulaşır. Bu, ışınların havada daha çok molekül ve parçacık arasından geçmesi, onlar tarafından daha çok yansıtılması ve dağıtılması demektir. Böylece güneş ufukta alçalmaya, batma noktasına doğru gelmeye başlayınca, o anda tepesinde bulunduğu yerlerde kırmızı dışındaki renkler atmosfer tarafından emildiği için gökyüzü mavi, güneş sarı renkte görüldüğü halde, güneşi ufukta görenlere kırmızı ve biraz da turuncu renkler

¹²⁷ Yıldırım Celal, VI,3281.

¹²⁸ Necm, 53, 39-41.

ulaşır. Bu da insanlar için muhteşem bir manzara arz eder. Güneşin batışı sırasında oluşturduğu kızılık dünyanın bazı bölgelerinden daha muhteşem gözükmetedir. insanlar sadece bu manzarayı görmek ve bu zevki tatmak için yüzlerce belki binlerce km. yol katederek oralara turistik gezi düzenlerler.

Bir insanın dış dünyayla bağlantı kurmasında, hafızasının çalışmasında, beyninin öğrenme görevini yerine getirmesinde rengin önemi çok büyüktür. Çünkü insan, olaylar ve mekânlar, kişiler ve nesnelere arasında ancak dış görünüşleri ve renkleri sayesinde sağlıklı bir bağlantı kurar. Sadece ses ya da dokunma, cisimleri tanımlamada yeterli olmaz. İnsan için dış dünya ancak renkleriyle bir bütündür ve bir anlam ifade eder.

Gerçekten renkler insana dünyada Allah tarafından verilmiş en büyük nimetlerden biridir. Renklerin çeşitliliğinin bize olan faydası sadece çevremizi tanımamız değildir. Doğada yer alan kusursuz renk uyumu insan ruhuna büyük bir zevk verir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken bir nokta vardır: İnsanın bu uyumu görebilmesi ve bütün detaylarından zevk alması için de ona çok özel bir tasarımı olan gözler verilmiştir. Canlılar âleminde renkleri en ince ayrıntısına kadar algılayabilen fonksiyonel göz, insan gözleridir. Öyle ki insan gözü milyonlarca renge karşı duyarlıdır. Görüldüğü gibi mükemmel bir şekilde çalışan insandaki göz mekanizması renkli bir dünyayı görebilmek için özel olarak tasarlanmıştır.¹²⁹

Yüce Allah o muhteşem manzaraları, güzellikleri seyreden, yollarında, dağlarında, vadilerinde yürüyen, güzel şeylere dokunan, tabiatın güzel seslerini işiten ancak buna karşılık Allah şükretmeyip putlara tapan müşrikleri şu şekilde yermektedir: “Onların yürüyecekleri ayakları mı var, yoksa tutacakları elleri mi var veya görecekleri gözleri mi var yahut işitecekleri kulakları mı var (neleri var)?...”¹³⁰

Yine âleme bakıp da gerçekleri görmeyen, gerçekleri söylemeyen yahut güzellikleri görüp de diliyle şükretmeyen insanları Yüce Allah şu şekilde yermektedir: “Biz ona iki göz, bir dil ve iki dudak vermedik mi?”¹³¹

Bütün bu bilgilerin ışığı altında ortaya şu sonuç çıkmaktadır: Evrendeki bu renkli ve muhteşem düzenin varlığını anlayabilecek tek varlık, akıl sahibi olan insandır. Yeryüzündeki ve gökyüzündeki her ayrıntı, her desen, her renk insanın bu düzeni anlayıp kavraması ve bunun üzerinde düşünmesi çalışması için yaratılmıştır. Doğadaki tüm renkler insan ruhuna zevk verecek şekilde düzenlenmiştir. Hem

¹²⁹ Geniş bilgi için bkz., *Bilim ve Teknik Dergisi*, Mart, 1985, s., 23; Harun Yahya, s., 10,13.

¹³⁰ A'râf, 7/195.

¹³¹ Beled, 90/8,9.

canlılarda hem de cansız dünyada kusursuz bir simetri ve renk uyumu hâkimdir. Bu özel durum karşısında düşünen bir insanın aklına son derece önemli bazı sorular gelecektir.

Yeryüzünü renkli kılan nedir? Dünyamızı olağanüstü güzel kılan renkler nasıl oluşmaktadır?

Yeryüzündeki renk çeşitliliği ve renkler arasındaki uyumun tasarımı kime aittir?

Tüm bunların bir tesadüfler zincirinin oluşturduğu amaçsız değişimlerle meydana geldiği söylenebilir mi? Kontrolsüz tesadüfler değil milyonlarca rengi, hiçbir şeyi oluşturamazlar. Örneğin bir kelebeğin kanatlarındaki renk ve desenleri yahut her biri birer sanat harikası görünümündeki rengârenk çiçekleri kim nasıl icat eder? Bunların bilinçsiz bir sürecin sonucunda oluştuğunu söylemek, sağlıklı bir akıl için elbette ki mümkün değildir.

Düşünen insan, nasıl her tablonun bir ressamı olduğunu ilk baktığı anda anlıyorsa, çevresindeki rengârenk, ışıl ışıl, simetrik ve son derece estetik ortamın da bir Yaratıcı'sı olduğunu aynı şekilde anlayacaktır.¹³²

Bizi milyonlarca renkle bezenmiş sayısız güzelliğin bulunduğu bu dünyaya yerleştiren, orada çalışmamızı isteyen, her şeyi birbiriyle uyum içinde yaratan Yüce Allah'tır. Allah'ın yaratmasında her şey birbiriyle tam bir uyum içindedir. Allah, yaratma sanatındaki eşsizliğini Kur'an ayetlerinde şöyle haber vermektedir:

“O, biri diğeriyle tam bir uyum içinde yedi gök yaratmış olandır. Rahman'ın yaratmasında hiçbir çelişki ve uygunsuzluk göremezsin. İşte gözünü çevirip-gezdir; herhangi bir çatlaklık (bozukluk ve çarpıklık) görüyor musun? Sonra gözünü iki kere daha çevirip-gezdir; o göz (uyumsuzluk bulmaktan) umudunu kesmiş bir halde bitkin olarak sana dönecektir.¹³³

Yüce Allah, renklerle özdeşleşen çiçeklerin, çiçeklerle özdeşleşen arıların, arılarla özdeşleşen balın, kısaca renklerin ürünü olan balın insanlara faydasını beyan etmek üzere bir ayet-i kerîmede şöyle buyurmaktadır: “ ثُمَّ كَلِي مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْأَلْكَ سُبُلَ رَبِّكَ ذُلًّا يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ/Sonra meyvelerin her birinden ye ve Rabbinin sana kolaylaştırdığı yayılım yollarına gir, diye ilham etti. Onların karınlarından renkleri çeşitli bir şerbet (bal) çıkar

¹³² Harun Yahya, s., 10,13.

¹³³ Mülk, 67/3,4

ki, onda insanlar için şifa vardır. Elbette bunda düşünen bir kavim için büyük bir ibret vardır.”¹³⁴

Yüce Allah'ın canlı veya cansız olarak havada, denizde, karada yarattığı her varlık çeşitli renk ve biçimlere sahiptir. Omurgalılar, memeliler, böcekler, kuşlar, evcil hayvanlar, yırtıcılar, sürüngenler, denizdeki çeşit çeşit kabuklular ve balıklar... Bunların kendi aralarındaki cins ve türevlerinin hepsi değişik renk ve biçimde yaratılmış varlıklardır. Cansız varlıklarda da durum aynıdır. Suyun ve denizin rengi, havanın rengi, gecenin rengi, yıldızların rengi, gündüzün rengi, ormanların ve çimenlerin (onlarca tonundaki yeşil) rengi, dağların, akarsuların, göllerin, çayırların muhteşem manzaraları, büyüleyici güzellikleri hep renk ve biçimleriyle ilgilidir. İnsanoğlu oturduğu mekânların dış ve iç satırlarını da hep bu renkler ve çeşitli geometrik şekillerle tefriş etmekte ve bundan alabildiğine zevk almaktadır.

Renklerin Sosyal Hayata Etkisi

20. yy.'da anlatımcı renk kullanımlarının yanı sıra, özellikle rengin optik/görsel özelliklerine bağlı olarak etkiler oluşturmaya çalışıldığı söylenebilir. Renk kuramlarının sınıflandırdığı temel renklerin sayılı olmasına karşın, bunların karışımları, siyah, beyaz ve özellikle bugünkü sentetik boyalarla elde edilebilecek renkler sayıca sonsuzdur. Bu potansiyele bir de renklerin asıl etkilerinin birbirleriyle olan görsel ilişkiyle elde edilen çeşitli etkiler eklenirse, renk dünyasının sonsuz bir evren olduğu ve insana nasıl musahhar kılındığı ortaya çıkar.

Bir renkli yüzeye baktığımız zaman iki tip etki ile karşılaşırız. İlki sadece fizik etkidir. Kısa süreli bir duydur, derine inmez. Açık renkler fizik bakımından çok kuvvetli etkileyicidirler, açık ve sıcak renkler daha da tesirlidir. Koyu kırmızı alev gibi çeker ve tahrik eder, parlak limon sarısına göz güç dayanır, sonunda huzursuz olur. Bu arada dinlenmek için fark etmeden maviyi ya da yeşili arar. Yani kırmızı bir ortam dürtücü, mavi bir ortam yatıştırıcıdır. Bazı çizgisel üstünlüklere sahip oldukları zaman renkler, yasaklayıcı veya güç artırıcıdır. Renklerin “zevk ve engelleme duygusu” uyandırdığı da söylenmektedir. Konuşma dili, renklerin bu özelliğini “kaçıcı” tonlar ve “çekici” tonlar ayırımını yaparak belirtir.¹³⁵

Renk faaliyetleri geliştikçe basit fizik aksiyonlarından daha derin ve daha güçlü bir başka aksiyon doğar. Renklerin duydular üzerindeki, uzun süre aynı şiddette devam etmezler. En çarpıcı renk dahi bir süre sonra gözü bıktırır, alıştıırır. Ancak bu

¹³⁴ Nahl, 16/69.

¹³⁵ *Meydan Larousse*, Renk, XVI,488.

alışkanlıkla sonunda renk bilinçaltına nüfuz eder ve psişik etki yapar. Renk psikolojisi fizik renk duyusundan çok daha karışık bir sisteme sahiptir.¹³⁶

Bazı çığ, pürüzlü, sert, iğneli görünüşü vardır. Bazıları düz, perdeli, kadifemsi olabilirler. Okşayıcı bir his verirler. (Koyu deniz mavisini, krom oksidi yeşili ve Robbia kırmızısı böyledirler).¹³⁷ Renklerde sıcak ve soğuk ayırımı da bu esasa dayanır. Bazı renkler yumuşak hissi verirler, bazıları, örneğin kobalt mavi daima sert bir görünüme sahiptir.¹³⁸

Bu deneysel görüşler üstüne bir doktrin kurmak mümkündür. Goethe kendiliğinden, morla sevinç fikrini, kırmızıyla güç fikrini, koyu mavi ile sükûn ve soğukluk fikrini birleştirirken ve yeşile çekicilik fikrini, canlı sarıya gülünç fikrini, açık sarıya soyluluk fikrini bağladığı zaman gerçeği ortaya koyuyordu. Aynı şey çağlar boyunca ve yerlere göre, değişik renklere atfedilen ve genellikle çelişen anlamlar için de geçerlidir. Ortaçağda daha çok sarı lanetlilerin, yeşil aşıkların rengi sayılırdı. Buna karşılık çağımızda tedavi ve koruma alanında gerçek bir renk kullanma tekniği uygulanmıştır. 1913'te bir Fransız hekimler meclisi, hastahane salonları duvarlarının, bölümlerine uygun olarak boyanmasını öğütlemekteydi. "çoşkunlar için mor, umutsuzlar için kırmızı, ağır kanlılar için sarı"; aynı zamanda okulların yeşile, kışlaların kavuniçiye boyanmasını da tavsiye etmekteydi. Sanayi bugün renklerin özelliklerinden, gerek işçilerin dikkatlerini kolaylaştırıp yorgunluklarını azaltmak, gerekse her türlü tehlikeyi işaret ederek kazaları önleyebilmek amacıyla yararlanmaktadır.¹³⁹ Bazı kamyon, otomobil gibi ağır araç ve makine üreten fabrikalarda, yanan gazın mavisine karşıtlık yapabilmeye için kullanılan araç gereçler ve madeni parçalar kavuniçiye boyanmıştır.

Bazı renkler, bugün işaret olarak evrensel bir uygulama görmektedir. Sarı şeritler mekanik bir tehlikeyi, kavuniçi şeritler termik bir tehlikeyi belirtmekte; yeşil haç yardım istasyonunu, canlı kırmızı bir fon yangın malzemesini işaret etmekte, mavi şekiller dikkat çekmek için kullanılmaktadır. Renk kullanımının kurallara bağlanmasından bu yana, iş kazalarında bir düşüş ve verimde gerçek bir artış kaydedilmiştir. Diğer yandan mimarî, kendi yönünden; renkleri sadece zevklerin tatmini için değil fakat aynı zamanda psiko-teknik amaçla da kullanılmaktadır.¹⁴⁰

¹³⁶ Bkz. Çağan, s., 102,104.

¹³⁷ Robbia, (Della Robbia), 1400-1482 yılları arasında yaşamış ünlü İtalyan heykeltıraş ve seramikçi, Floransada yaşamış ve orada ölmüştür. Bkz., *Büyük Larousse*, V,2976.

¹³⁸ Bkz., Çağan, s., 102,104.

¹³⁹ Çağan, 127,132.

¹⁴⁰ *Meydan Larousse*, Renk, XVI,488

Zaman içinde, sadece varlığı tanımada bir yardımcı gösterge olmanın ötesinde, renklerin insanların ruh dünyasıyla da ilgili olduğu anlaşılmıştır. Bugün modern bilim, insanın psikolojisi, kişiliği ve ruh dünyası ile renkler arasında kesin bağların olduğunu ortaya koymuştur. Bütün bunlara bağlı olarak renkler insanların tedavisinde ve manen rahatlamasında da sıklıkla kullanılmıştır. Her insanın tercih ettiği bazı renkler vardır. Birçoğumuz bu seçimimizin nedenini bile bilmeyiz. Oysaki renkler üzerine yapılan araştırmalar bunun bilinçsiz bir tercih olmadığını gösteriyor; çünkü renkler, sağlığımızdan karakterimize kadar pek çok alanda ruh dünyamızı etkilemektedir. Dolayısıyla, farkında olmadan seçtiğimiz renkler, aslında bazen sağlığımızı, bazen de ruh halimizi ortaya koyan ipuçları vermektedir. Martin Lings renklerle ilgili olarak şunları söylemektedir: “Her rengin geniş bir anlam bileşimi olduğunu hep akılda tutmalıyız.”¹⁴¹

Sonuç

Yeryüzündeki bütün renkleri yaratan Allah'tır. Gökyüzü, dağlar, ekinler, kelebekler, kırmızı elmalar, portakallar, papağanlar, sülünler, mor üzümler, ağaçlar kısacası çevremizde gördüğümüz her şey Allah dilediği için bu renklere sahiptirler. Daha önce de geçtiği gibi Yüce Allah bir ayetinde bu gerçeği bize şöyle bildirir:

“Allah'ın gökyüzünden su indirdiğini görmedin mi? Böylece Biz onunla, renkleri değişik olan meyveler çıkardık. Dağlardan da beyaz, kırmızı, renkleri değişik ve siyah yollar (kıldık). İnsanlardan, hayvanlardan ve davarlardan da renkleri böyle değişik olanlar vardır. Kulları içinde ise Allah'tan ancak âlim olanlar içleri titreyerek korkar. Şüphesiz Allah, üstün ve güçlü olandır, başışlayandır.”¹⁴²

Kâinatın sahip olduğu bu detaylı renk sisteminin rastlantısal bir biçimde meydana geldiği asla iddia edilemez. Çünkü her sistem, her uyum, her tasarım, her program, her plan, her denge bir düzenleyici tarafından yaratılmak zorundadır. Bu uyumu en mükemmel biçimde canlıların içine ve yaşadıkları çevreye yerleştiren bir irade ve güç mutlaka vardır. Bu gücün sahibi, üstün bir bilgi ile hem ortamı hem canlının kendisini hem de kullandığı sistemleri sarıp kuşatmıştır. Bu gücün sahibi âlemlerin Rabbi olan Allah'tır.

Bütün âlemi ve içindekileri insan için yaratan Yüce Allah, renkleri de, insanlara daha büyük ihsan, daha büyük lütuf olsun diye yaratmıştır. Renkler, insanlar için dünya zevki, yaşama sevinci, gözlerin neşesi, süruru, kalbin huşuu,

¹⁴¹ Geniş bilgi için Kanat Akın, *Renk ve Duyu Psikolojisi*, İlya Yayınları, 2001, İzmir; Lings, Martin *Simge ve Kökenörnek*, (Çev. Süleyman Sahra) Hece Yay., Ankara; Yıldırım Ali, a.g.y., s., 138.

¹⁴² Fâtır, 35/27-28.

sükûnu ve ritmidir. Gürül gürül, şakır şakır konuşan renkler olmasaydı dünya bu kadar çekici, bu kadar cazip bu kadar uğraşılacak bir mekân olamazdı. Kısaca karanlık, renksiz, dingin ve devinimsiz bir dünyada sönük, bitik, ölgün, sağır ve dilsiz bir hayat olurdu. Adeta dünya bir matemhane, varlıklar cansız cenaze görüntüleriyle insanlara vahşet ve dehşet verirdi. Bu renkli dünyaya karşı Yüce Allah'ın insandan istediği tek şey O'nu tanıması, O'na ibadet etmesi ve şükretmesidir.

Şekiller ve özellikle de renkler insanın dış dünyayı algılamasında, çalışıp didinmesinde, uğraşlarında ve seçiciliğinde çok büyük rol oynarlar. Renkler olmasaydı muhtemelen insanlar bugün buldukları kültür teknik ve medeniyet ortamını yakalayamazlardı. Zira renk seçiciliği kendilerine ihsan edilmeyen varlıklar yaratıldıklarından bu yana hiçbir ilerleme kaydedememişlerdir.

Renklerin objelerin ayırt edilmesi, insan psikolojisi, tedavi edici özelliklerinin yanında şüphesiz bizim bilmediğimiz başka birçok faydaları daha vardır. Bilim ilerledikçe bunlar ortaya çıkacaktır.